

**Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка**

**Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра дошкільної та початкової освіти**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня: «магістр»

на тему

**ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Виконала:
студентка 21-М групи

Спеціальність: початкова освіта
Губська Ганна Володимирівна

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Коваль Вікторія Олександрівна

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	
1.1. Поняття та структура екологічної компетентності	9
1.2. Особливості формування екологічної компетентності учнів початкової школи	13
1.3. Ігрові технології навчання як засіб формування екологічної компетентності учнів початкової школи.....	20
ВИСНОВОК ДО I РОЗДІЛУ	30
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	
2.1. Теоретичні засади формування екологічної компетентності учнів початкової школи за допомогою ігрових технологій навчання	33
2.2. Методика формування екологічної компетентності учнів початкової школи за допомогою ігрових технологій навчання	42
2.3. Експериментальне дослідження ефективності формування екологічної компетентності учнів початкової школи за допомогою ігрових технологій.....	49
ВИСНОВОК ДО II РОЗДІЛУ	55
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТКИ	65

ВСТУП

У сучасному світі питання екології набувають особливої актуальності. Проблеми забруднення навколишнього середовища, зміни клімату та виснаження природних ресурсів потребують не лише глобальних рішень на державному рівні, але й відповідального ставлення кожної людини до природи. Формування екологічної свідомості є одним із ключових завдань освіти, особливо в початковій школі, коли закладаються основи особистісного ставлення до навколишнього світу [1, 3].

Стрімке зростання споживання природних ресурсів і розширення масштабів виробничої діяльності людини все більше негативно впливають на навколишнє середовище. Соціальні та економічні проблеми мають природне підґрунтя – це, і руйнування природних систем, зміна основних компонентів природних комплексів, вичерпання ресурсів та зниження здатності природи до відновлення. Усі ці перелічені компоненти, необхідні для подальшого розвитку життя людини і суспільства. Це буття проблеми, окреслені в сучасному контексті, мають глобальний характер, бо торкаються інтересів як кожної людини, так і людства в цілому. Відповідно, перед школами постають важливі виклики. Йдеться про виховання покоління, яке в усіх видах праці може дотримуватися ідеї дбайливого використання природних ресурсів і захисту навколишнього середовища від руйнування та забруднення [4, 6]. Формування екологічно свідомої особистості повинно вирішувати цю проблему.

Однією з умов розвитку сучасного суспільства є необхідність формування у громадян екологічної свідомості та культури, що дає можливість людям здійснювати практичну діяльність, приводить їх у гармонію із законами природи, змінює утилітарний споживацький підхід, займати позицію наукового та збалансованого ставлення до природи. Відповідно, така екологічна свідома позиція людини дозволить вирішити глобальні екологічні проблеми. А екологічній освіті все більше приділяється уваги на всіх рівнях освіти, від дошкільника до здобувача вищої освіти.

Людина з екологічно дружньою культурою характеризується здатністю досягати гармонії як із собою, так і з навколишнім природним середовищем. Ця здатність формується в ранньому дитинстві через спеціальні знання, емоційний розвиток, практичні навички екологічної діяльності, формування моральних цінностей [2].

Серед цінностей, які належать до групи екологічних буде і почуття відповідальності за стан природи; і відповідальності за життя у цілому, в усіх його проявах; і розуміння необхідності захисту природи від згубних чинників впливу. Зрозуміло, що у таких аспектах буде зростати роль освіти у формуванні екологічної компетентності людства, особливо роль школи, де закладаються ці основи. Екологічна ситуація, що склалася у світі, вимагає змін не лише в мисленні людини, а й у поведінці. На даному етапі суспільного розвитку особливого значення набувають питання екологічної свідомості та формування культури особистості.

Тому одним із центральних питань сучасної освіти є екологічне виховання учнівської молоді, завдання якого полягає в тому, щоб суспільні потреби в охороні природи максимально комплексно перевести у внутрішні потреби та інтереси учнів, йдеться про набуття знань, умінь, навичок, і здібності. Рационально використовувати природні ресурси та формувати екологічний досвід дітей [7].

У формуванні екологічної компетентності учнів як складовій частині розвитку особистості, початкова школа займає вагоме значення, оскільки від охорони навколишнього середовища залежить майбутня діяльність та вміння передбачати власні наслідки дій стосовно природного середовища.

У багатьох наукових джерелах проблема формування екологічної компетентності особистості розглядається у трьох контекстах, а саме: філософському, соціально-економічному та психолого-педагогічному. Крім того, підняте питання висвітлюється на трьох основних рівнях:

1. Глобальний – теоретико-методологічні основи розв'язання проблем взаємодії навколишнього середовища і людини; Філософсько-культурологічний

аспект – співвідношення між соціальною природою особистості та формування її свідомості у поєднанні з активним буттям у довкіллі (В. Вернадський, Ж. Дорст, Б. Коммонер, Д. Маркович, М. Мойсеєв та ін.).

2. Державний – висвітлюється екологічні проблеми державного рівня (П. Бачинський, Ф. Вольвач, М. Дробнох, В. Крисаченко, Г. Філіпчук та ін.).

3. Особистісний – роль кожної людини у боротьбі з негативним впливом на навколишнє середовище (М. Кисельов, Л. Лук'янов, Г. Пустовіт, Г. Тарасенко, А. Степанюк) [8, 9].

Упродовж останніх років українські науковці Н. Бібік, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко впроваджували компетентісний підхід в освіті. Значний внесок у формування екологічної компетентності особистості зробили вчені: Н. Баюрко, Н.Олійник, Н. Пустовіт, Ю. Шапран, С.Шмалей. Проблеми застосування ігор та ігрових технологій на уроках в початковій школі присвятили свої праці: Я.Коменський, Ж. Руссо, В. Бондарь, М. Вашуленко, О. Коваленко, О. Пометун, М. Стельмахович, О.Савченко та інші.

Початкова школа є початковим етапом структурованої освіти для дітей, і саме на цьому етапі закладається підґрунтя для майбутньої екологічної свідомості. Одним із ключових обов'язків освіти є розвиток екологічної компетентності учнів, яка охоплює здатність усвідомлювати зв'язок між людиною та світом природи, усвідомлювати екологічні проблеми та активно сприяти їх вирішенню [15, 17].

Ігрові технології виявилися неймовірно ефективним інструментом для навчання молодших школярів, оскільки вони не тільки покращують розуміння різних предметів, але й розвивають критичне мислення та практичні навички. Гра служить ефективним стимулом для учнів початкової школи, створюючи привабливу та відповідну навчальну атмосферу, яка відповідає їхньому етапу розвитку.

Актуальність теми формування екологічної компетентності учнів початкової школи обумовлена сучасними екологічними викликами, з якими стикається суспільство. В Україні, відповідно до Національної стратегії у сфері

екологічної безпеки та адаптації до змін клімату на період до 2030 року , наголошується на необхідності виховання нової генерації, сприяти усвідомленню своєї ролі у забезпеченні сталого розвитку та збереженні довкілля.

Відповідно до Державного стандарту базової та середньої освіти , екологічна освіта повинна стати невід’ємною частиною навчального процесу, формуючи у дітей свідоме ставлення до природи та розуміння важливості екологічної рівноваги. У Програмі екологічної освіти в закладах загальної середньої освіти визначено, що вивчення екології починається з перших класів, що підкреслює важливість ранньої соціалізації у питаннях охорони навколишнього середовища.

Методичні рекомендації, затверджені Міністерством освіти і науки України, вказують на потребу інтеграції ігрових технологій у навчальний процес. Ігрові технології сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, не дозволяють зробити навчання більш цікавим і доступним, що у своїй події більш глибокому засвоєнню екологічних знань. також, у Методичних рекомендаціях щодо організації екологічної освіти в початковій школі підкреслюється, що використання ігор допомагає формувати у дітей екологічну компетентність, розвиваючи критичне мислення, співпрацю та комунікаційні навички.

Таким чином, призначеним даним дослідженням є вивчення ігрових технологій як ефективного впливу на формування екологічної компетентності учнів початкової школи. У роботі буде думати не лише теоретичні аспекти, але й практичні рекомендації для вчителів, які дозволяють впроваджувати цю технологію в навчальний процес.

Мета дослідження – проаналізувати можливості використання ігрових технологій для формування екологічної компетентності в учнів початкової школи та визначити їхню ефективність у навчальному процесі.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання:

1. Дослідити науково-теоретичні основи екологічної компетентності та ігрових технологій.

2. Визначити специфіку використання ігрових технологій у навчальному процесі початкової школи.
3. Розробити й апробувати комплекс ігор, спрямованих на формування екологічної компетентності учнів.
4. Оцінити ефективність ігрових технологій на основі проведеного експериментального дослідження.

Об'єкт дослідження – процес формування екологічної компетентності учнів початкової школи.

Предмет дослідження – ігрові технології як засіб формування екологічної компетентності учнів.

Методи дослідження:

Теоретичні методи: аналіз літературних джерел з питань екологічної освіти, формування екологічної компетентності, ігрових технологій та психолого-педагогічних основ початкового навчання.

Емпіричні методи: спостереження, анкетування учнів та вчителів, педагогічний експеримент, статистичний аналіз результатів дослідження.

Апробація матеріалів відбулася на конференціях різного рівня:

- Всеукраїнська науково-практична студентська конференція «Теорія і практика сучасної освіти та науки України у світлі ідей К.Д.Ушинського» м.Чернігів (29 березня 2024 р.);
- Всеукраїнська науково-практична студентська конференція «Наукові перспективи та методичні інновації в розвитку початкової освіти» м.Вінниця (18 квітня 2024 р.).

За результатами наукового дослідження опубліковано тези:

Губська Г. В. Гра як засіб навчання молодших школярів в контексті ідей К. Ушинського: : матеріали Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції «Теорія і практика сучасної освіти та науки в Україні у світлі ідей К. Д. Ушинського (1823/1824-1870/1871), 29 березня 2024 р. Чернігів: НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2024. с.56-57 (додаток В).

Експеримент проводився в Сядринському ліцеї Корюківської міської ради. В експерименті брали участь учні:

- 2 клас – класний керівник Осипенко Людмила Григорівна;
- 3 клас – класний керівник Губська Ганна Володимирівна;
- 4 клас – класний керівник Каймова Валентина Олександрівна.

Такий вибір учнів різних класів дозволив охопити різні вікові категорії та рівні підготовленості учнів. Вибір даної категорії учнів обумовлений їхньою зацікавленістю до нових форм навчання і здатністю швидко сприймати інформацію в ігровій формі.

Структура роботи - складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 70 сторінки. Таблиць – 7, рисунків – 8.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

1.1. Поняття та структура екологічної компетентності

Сучасна екологічна освіта розглядається як загальнокультурне явище, засноване на інтеграції природничих і наукових, гуманітарних і технічних тем. Це складний, тривалий і безперервний процес, що охоплює всі етапи життя і розвитку людини, всі верстви і категорії населення [10].

Стрімкі зміни у навколишньому середовищі сприяють пошуку нових підходів до екологічної освіти підрастаючого покоління, що допомагає у формуванні екологічної свідомості особистості та її екокультури. Цей процес не обмежується лише рамками освіти (розвитку), а є всеосяжним процесом, який охоплює як окремих людей, так і суспільства в цілому з метою сталого розвитку.

Психопедагогічні дослідження показали великі можливості для успішного розвитку нереалістичного ставлення до природних об'єктів у системі екологічної освіти [18; В останні роки наукові дослідження підкреслюють важливість формування екологічної грамотності серед учнів [18, 19]. Процес модернізації сучасної освіти спрямований на підготовку студентів до XXI століття в інформаційному, постіндустріальному суспільстві [19]. У цьому контексті все більшого значення набуває впровадження компетентнісних підходів в освіту.

Екологічна грамотність є одним із ключових елементів сучасної освіти і спрямована на формування в учнів сукупності знань, умінь і ставлень, необхідних для відповідальної взаємодії з навколишнім середовищем.

У сучасних умовах, коли екологічні проблеми набули глобального характеру, а їх вирішення потребує колективних зусиль, виховання екологічно свідомого покоління є одним із пріоритетів системи освіти.

Під екологічною компетентністю розуміється здатність людини ефективно взаємодіяти з природою, розуміти наслідки своїх дій для навколишнього середовища і брати участь у вирішенні екологічних проблем. Це інтегральна

характеристика особистості, яка поєднує знання, уміння, досвід та особистісні цінності [11].

Екологічна компетентність, на думку багатьох науковців, включає кілька складових:

Екологічні знання: базові знання про природу, екосистеми, закони екології, взаємодію людини та природи.

Екологічні уміння та навички: здатність застосовувати знання на практиці, ухвалювати рішення, що сприяють охороні природи.

Екологічні цінності та ставлення: усвідомлене, відповідальне ставлення до природи та її ресурсів, що формує екологічно відповідальну поведінку.

Екологічна культура: інтеграція всіх попередніх елементів, що виявляється у відповідальному та свідомому ставленні до довкілля в повсякденному житті.

Отже, компетентнісний підхід в освіті розуміється як спосіб моделювання результатів освіти як критерію його якості, що означає відображення образу результатів освіти системним і цілісним чином [19].

На підставі аналізу науково-методичної літератури та нормативних документів спостерігаємо «неоднозначність трактування, як самих понять «компетенції», «компетентність», так і заснованого на них підходу до процесу і результату освіти» [9].

Структура екологічної грамотності *Екологічна грамотність* – це багатокomпонентний тренінг, який включає кілька ключових структурних компонентів:

Когнітивний компонент: Знання про природу, її будову та функції, екологічні проблеми та способи їх вирішення. Когнітивні елементи включають знання про біорізноманіття, зміну клімату, вплив діяльності людини на екосистеми та концепцію сталого розвитку.

Операційно-діяльнісний компоненти: Необхідно розвивати вміння та компетенції, що забезпечують взаємодію з природою. Це вміння приймати екологічно виважені рішення та застосовувати екологічні знання на практиці

(розділяти відходи, економити воду та енергію, брати участь у природоохоронних заходах тощо) [9].

Фактори мотивації цінностей: Відображає ставлення учня до природи та формує його екологічні цінності та орієнтації. Це внутрішня мотивація учня діяти екологічно свідомо та сприяє усвідомленню відповідальності за стан навколишнього середовища.

Емоційно-вольовий компонент: Включає емоційне ставлення до природи, здатність до співчуття, бажання берегти довкілля. Важливу роль відіграє сприяння співчуттю до живих організмів і розумінню важливості окремих компонентів екосистем.

Компонент рефлексії: Це полягає в здатності учнів аналізувати свої дії та їхні наслідки для природи, а також усвідомлювати важливість своїх дій для збереження навколишнього середовища.

Аналіз наукових підходів до визначення поняття «екологічна компетентність» показав, що науковці під ним розуміють «здатність особистості до ситуативної діяльності в соціальному та природному середовищі, за якої набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення, виконувати відповідні дії, нести відповідальність за прийняті рішення, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля» [6]. Водночас, необхідно зазначити, що на відміну від екологічної культури, яка може бути властива як спільноті, так і окремої особистості, екологічна компетентність характерна тільки для певної особистості. Отже, набуття компетентності об'єднує нормативний, когнітивний, емоційний, аксіологічно-мотиваційний і практичний компоненти, забезпечує на їх основі екологічну рівновагу у відносинах з природою, попереджає екологічно небезпечні ситуації [20].

Рис. 1.1.1. Структура екологічної компетентності особистості

Формування екологічної грамотності в початковій школі має своєрідні особливості, пов'язані з віковими психофізіологічними особливостями учнів. Молодші шкільні роки - це період інтенсивного пізнавального розвитку. Тому важливо створити середовище, де діти зможуть активно досліджувати природу, взаємодіяти з нею та розвивати навички критичного мислення. Аналіз науково-методичної літератури дозволив нам виділити 3 основних підходи до формування екологічної компетентності учнів початкової школи:

1. Організація екологічного середовища для навчальної та позакласної діяльності, яка допомагає учням дослідити екологічні закони, явища, та механізми існування різних екосистем. Школяр творчо підходить до процесу навчання, проявляючи пізнавальний інтерес і екологічне мислення. [21, 25].

2. Ігровий підхід – використання ігрових технологій в навчанні дає учням можливість зануритись в екологічну ситуацію та знайти її рішення на користь екології. Що дозволяє у майбутньому обирати правильні рішення тих чи інших екологічних ситуацій.

3. Стратегічний підхід. Вчитель створює для учнів екологічну ситуацію. Учні самостійно шукають вихід із цієї ситуації та шляхи подолання проблеми.

Як платформі «На урок» для вчителів зазначено, що «екологічна компетентність – це систематичний процес прийняття рішень, який враховує екологічні наслідки власної діяльності, що має певний вплив на довкілля». Якщо цей вплив є позитивним, то він не порушує крихку динамічну рівновагу біосфери. Екологічна компетентність складається з екологічних знань і практичного досвіду [22]. Екологічні знання є набутих досвідом учня, який він отримує під час занять з природничої освітньої галузі.

Узагальнюючи різні точки зору сучасних науковців, екологічна грамотність – це готовність обирати екологічно відповідну соціальну поведінку та передбачати наслідки власних дій на основі набутих екологічних знань і досвіду. Отже, екологічна компетентність учнів початкової школи — це комплекс знань, умінь, навичок і ставлень, які дозволяють дітям усвідомлювати екологічні проблеми, взаємодіяти з навколишнім середовищем відповідально та активно брати участь у його охороні.

Формування екологічної компетентності у молодших школярів є завданням сучасної освіти, яке сприяє розвитку свідомих громадян, здатних до екологічної дії та соціальної відповідальності. Ігрові технології навчання, у своєму випадку, можуть значно підвищити ефективність цього процесу, зробивши його більш інтерактивним і цікавим для учнів.

1.2. Особливості формування екологічної компетентності учнів початкової школи

Сучасний світ характеризується інтенсивним і глобальним впливом людини на природне середовище, який призводить до негативних наслідків. Раніше вплив людини на природу викликав тільки локальні і регіональні екологічні кризи, які не загрожували виживанню суспільства, то сучасні люди порушили механізми інтегрованого функціонування біосфери в глобальному масштабі [24].

В результаті сьогоднішня екологічна ситуація є симптомом глобальної екологічної кризи. Наслідки антропогенних дій людини змушують нас більше уваги приділяти системі екологічних взаємовідносин, питанням їх гармонії, активного та відповідального ставлення до природи в суспільстві та в індивідуальній свідомості кожної людини установа. Важливу роль у розв'язанні сучасної глобальної екологічної кризи відводиться вчителям, оскільки вони «є рушійними силами оптимізації та гармонізації системи «Природа-Людина-Суспільство»» [21].

Формування екологічної грамотності молодших школярів є важливим завданням сучасної освіти, оскільки основи екологічної свідомості та відповідального ставлення до природи закладаються вже в молодшому шкільному віці. Процес формування екологічної грамотності в початкових класах має свої особливості, які зумовлені віковими особливостями дитини та деталями навчальної діяльності на цьому етапі.

Екологічне виховання можна охарактеризувати як процес навчання, виховання та розвитку особистості (молодшого школяра) у сфері взаємовідносин з навколишнім природним середовищем [34]. Метою екологічного виховання є формування екологічної культури учнів, яке передбачає різноманітну діяльність, яка пов'язана з пізнанням, освоєнням та перетворенням природи, формування ціннісних орієнтацій та естетичних відносин, що забезпечують розвиток моральних якостей особистості спрямованих на охорону природи і ресурсозбереження.

Екологічне виховання можна охарактеризувати як процес навчання, виховання та розвитку особистості (молодшого школяра) у сфері взаємовідносин з навколишнім природним середовищем [34]. Метою екологічного виховання є формування екологічної культури учнів середнього шкільного віку як сукупності екологічних знань, умінь, ціннісних орієнтацій та естетичних відносин, що забезпечують розвиток моральних засад природокористування та заснованих на них нових якостей характеру це сформувати. Для ефективного формування

екологічної компетентності необхідно враховувати психолого-педагогічні особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку

Емоційність та чуйність до природи: діти початкової школи мають високу емоційну сприйнятливості до навколишнього середовища. Вони легко захоплюються красою природи та цікавляться тваринами та рослинами, тому їм знайомі та зрозумілі екологічні питання. Цей інтерес важливо використовувати для формування емоційного та позитивного ставлення до природи [12, 30].

Конкретно-образне мислення - учні початкової школи переважно мислять конкретними образами, тому для них важливі наочні приклади і практичні дії. Формування екологічної компетентності має спиратися на наочність, експерименти та спостереження за природними об'єктами, що дозволяє краще засвоїти екологічні знання.

Ігрова схильність - діти цього віку дуже активні тому гра є найважливішим видом діяльності, що сприяє розвитку пізнавальних процесів.

Ігрові технології роблять навчання цікавим і захоплюючим, дозволяють дітям активно здобувати знання про довкілля та розвивати відповідні навички.

Соціалізація та взаємодія - учні початкової школи починають активно взаємодіяти зі своїм соціальним середовищем, вчать працювати в групах, ділитися думками та досвідом. Колективні форми навчання, зокрема екологічні ігри, проекти або дискусії, сприяють розвитку екологічної компетентності та вихованню відповідальності перед суспільством за стан природи [27].

Принцип екологічного виховання також став основою підготовки педагога-новатора В. Сухомлинського. Педагоги розкрили особливості природознавчого виховання, а зі зміною традиційного споживацького ставлення до природи та уявлень структурується діяльність учнів початкової школи на постійне спілкування з природою, переконливо продемонстровано прагнення до гармонізації біосфери.

На думку видатного педагога В. Сухомлинського, екологічне виховання означає, що життя дитини має протікати у світі духовно-моральних цінностей,

таких як яскраві конкретні образи навколишньої дійсності, образи праці, природи [50].

На думку О. Яковлевої, від знань про природу та суспільство залежить успіх учнівської молоді в природоохоронній діяльності. Беручи участь у пошуково-краєзнавчій роботі, учні беруть активну участь у навколишньому природному середовищі, охороняють рослинний і тваринний світ, примножують багатство природи.

До їхніх практичних завдань входить догляд за флорою та фауною, участь у відновленні природних ресурсів, догляд за землею та водними джерелами, охорона полів та заходи з охорони лісу. Під керівництвом учителя формуються навички раціональної взаємодії з природою

Екологічна культура – це культура особистості (яка через розвиток екологічної свідомості, емоційних, моральних і діяльно-практичних установок відображає стан гармонії з природою, суспільством і власним внутрішнім світом учні початкових класів). Іншими словами, екологічна культура формує свідому діяльність учнів щодо навколишнього світу [37, 40].

Успішність учнів початкової школи визначаються проявом пізнавальної активності, рівнем самостійності та бажанням долати труднощі. Практична участь учнівської молоді в природоохоронній діяльності має на меті формування в них екологічно орієнтованого світогляду та дає змогу поєднати теоретичні екологічні знання з практичними застосуваннями.

Учні початкової школи вже перестали думати про природні об'єкти як про суб'єкти з власним внутрішнім світом і постійно розрізняли сфери «людини» та «нелюдини», але це призвело до руйнування антропоморфізму та встановлення суб'єктного розпізнавання. [42]. Водночас, накопичення життєвого досвіду учнями призводить до того, що в процесі взаємодії з природними об'єктами, вони стають їм більш зрозумілі та доступні, а це може мати екологічно негативні наслідки для природи.

Формування екологічної компетентності в молодших школярів відбувається поступово, через конкретні етапи.

Етап пізнання - на цьому етапі основне завдання полягає у формуванні базових екологічних знань. Учні знайомляться з навколишнім середовищем, вчаться розпізнавати природні об'єкти, розуміють, як людина впливає на природу. Методи: спостереження за природою, екскурсії, перегляд навчальних відеоматеріалів, виконання творчих завдань (малюнки, аплікації).

Етап усвідомлення - на цьому етапі діти починають розуміти взаємозв'язки між живими організмами та середовищем їхнього існування, а також роль людини в підтримці природного балансу. Формується початкове усвідомлення відповідальності за природу.

Застосування методів: інтерактивні бесіди, дискусії, моделювання екологічних ситуацій, тематичні ігри [24]. Етап дії - завдання цього етапу — навчити дітей застосовувати свої знання та навички на практиці. Важливо, щоб учні почали вживати конкретні заходи для захисту природи: сортувати сміття, економити воду, брати участь у шкільних екологічних акціях.

Використовуються практичні завдання, екологічні проекти, колективні природоохоронні заходи. Л. Ільчук під поняттям «екологічне виховання» розуміє «практичну діяльність, спрямовану на раціональне використання і відтворення природних ресурсів, охорону навколишнього середовища від забруднення і руйнування, збереження природних явищ і об'єктів на Землі».

Сукупність природничо-екологічних знань, емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього середовища, сформовані норми і правила екологічно доцільної поведінки, основа практичних і особистих умінь у природоохоронній галузі. Тому завершальним етапом практичної реалізації екологічної компетентності (знань, умінь і практичних навичок) є вирішення екологічних проблем, яке Л. Ільчук вважає екологічним вихованням [45].

Основні підходи до формування екологічної компетентності:

Інтегративний підхід

Формування екологічної компетентності не повинно обмежуватися лише уроками природничої освітньої галузі. Важливо інтегрувати екологічні знання в різні освітні галузі та предмети: математику, літературу, мистецтво, трудове

навчання. Наприклад, на уроках математики можна розв'язувати задачі, пов'язані з екологічними проблемами, а на уроках літератури читати твори про природу.

Проектна діяльність

Залучення учнів до проектної діяльності сприяє розвитку їхньої самостійності, творчості та навичок співпраці. Екологічні проекти можуть включати створення шкільного мінісаду, участь у прибиранні територій, створення тематичних презентацій або виставок [17].

Використання ігрових технологій

Гра є потужним інструментом навчання в початковій школі, тому екологічні ігри — як рольові, так і дидактичні — мають бути неодмінною умовою частиною навчального процесу. Через гру учні краще засвоюють нову інформацію, розвивають навички командної роботи і вчаться приймати рішення в екологічно значущих ситуаціях [51].

Практична діяльність

Для учнів початкової школи дуже важливо бачити результати своєї діяльності. Тому екологічні проекти мають бути практично орієнтованими: посадка дерев, догляд за рослинами, участь у прибиранні території школи або парку. Практична діяльність сприяє формуванню відповідальності за навколишнє середовище [28, 29]. У статі «Роль природничого освітнього середовища у формуванні екологічної компетентності молодших школярів» наголошується, що залучення учнів до створення екологічної стежки на подвір'ї школи дає дітям можливість відчувати себе значущими, сприяє розвитку їх творчих здібностей, прищеплює їм відповідальне ставлення до природних об'єктів і мотивує до природоохоронної діяльності [Коваль, Кисла].

Роль вчителя у формуванні екологічної грамотності Важливу роль у процесі формування екологічної грамотності у дітей молодших класів відіграють вчителі. Крім того, що це джерело знань, воно також служить організатором і посібником, направляючи учнів самостійно досліджувати природу, заохочуючи творчий розвиток і сприяючи екологічно відповідальній поведінці Важливий і особистий приклад учителів.

Екологічно відповідальна поведінка в повсякденному житті (збереження ресурсів, участь в екологічних акціях) може бути потужним мотиватором для учнів. Важливими для нашого дослідження є висновки С. Совгіри про важливість екологічної діяльності. Вона зазначає, що природоохоронна діяльність може виконувати науково-пізнавальні та природоохоронні функції, які надають широкі можливості для поширення екологічних знань і пропаганди природоохоронних ідей серед школярів початкової школи [50].

Розвиток екологічної грамотності в учнів початкової школи - це складний і багатоетапний процес, який вимагає врахування вікових особливостей дітей, використання ігрових прийомів, інтеграції екологічної тематики в різні предмети, участі учнів у практичній діяльності .

Ефективне формування екологічної грамотності можливе лише за активної участі педагогів, які виступають не лише джерелом знань, а й наставниками у процесі формування екологічної свідомості учнівської молоді.

Тому ми визначаємо поняття «екологічної компетентність учнів початкової школи» як обумовлене рівнем соціально-політичного та економічного розвитку суспільства, виховання населення та господарської діяльності з використанням гуманізованих засобів взаємопов'язані, цілеспрямовані навчально-дидактичні засоби [50, 53].

Природоохоронні заходи характеризуються тим, що вони з певною ефективністю проводяться учнями під керівництвом учителів, плануються на конкретні періоди в різні пори року, проводяться на уроках і в позашкільних закладах.

Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що природоохоронна діяльність є необхідною умовою формування екокультури особистості. Природоохоронна діяльність також є частиною екологічного виховання, яке спрямоване на формування практичних умінь і навичок по охороні та збереженню природного середовища, раціонального використання природних ресурсів. На уроках «Я досліджую світ» де реалізується екологічний компонент освіти учні початкових класів вивчають природу, її цінність, значення для людей;

розуміють, що люди є частиною живої природи; дізнаються про позитивний і негативний вплив людини на природу та розкривають взаємозалежність усіх процесів які відбуваються. Отже, в процесі вивчення природничої освітньої галузі, діти формують елементарні уявлення про природні ресурси та їх раціональне використання [43, 52].

Аналіз методичної літератури виявив, що процес формування екологічної компетентності молодших школярів може бути успішним, якщо в освітньому процесі початкової школи впроваджуються різноманітні форми і методи навчання.

Розвиток більш просунутих екологічних навичок можливий, якщо в освітньому процесі використовуються формати та методи навчання, які враховують індивідуальні особливості, потреби та схильності учнів.

Інакше кажучи, формування екологічної грамотності в учнів початкових класів передбачає в основному формування у дітей почуття відповідальності за навколишнє середовище, що передбачає використання в навчальному процесі міжпредметних зв'язків і практично-дослідницької діяльності, детальне інформування про навколишнє природне середовище.

Основне завдання вчителя — навчити учнів актуалізувати й доповнити знання про функціонування біологічних закономірностей природи, створити умови, які дозволяють учням молодших класів усвідомити суть взаємозв'язку живих організмів із навколишнім середовищем та власну поведінку. Відповідно, що формування екологічної компетентності учнів початкової школи є складним і багатограним процесом, який потребує інтегрованого підходу та використання сучасних методів навчання для створення основ відповідального ставлення до природи в майбутньому.

1.3. Ігрові технології навчання як засіб формування екологічної компетентності учнів початкової школи

У освітньому процесі широко використовуються ігрові технології. Їх використання під час занять у початковій школі та у другій половині дня задовольнить природні потреби дітей. Це пояснюється тим, що гра є найбільш природним і привабливим заняттям для дітей молодших класів. У ранньому дитинстві розвиток функцій і потенційних здібностей особистості відбувається через гру [35, 41].

Ігрова діяльність – це особлива сфера, в якій метою особистості є лише отримання задоволення від прояву своїх фізичних та духовних сил.

Гра має величезне значення для дітей початкової школи. У Державному стандарті визначено, що початкова освіта має два цикли 1–2 і 3–4 класи, що враховує вікові особливості розвитку дітей і дає можливість забезпечити подолання розбіжностей у досягненнях, зумовлених готовністю до здобуття освіти [2]. Водночас С. Матвієнко зазначає, що у першому циклі початкової освіти провідною діяльністю є адаптаційно-ігрова [3], і тому на уроках в початковій школі необхідно застосовувати ігрові технології. В освітньому процесі гра може забезпечувати реалізацію таких функцій, як: навчальна, виховна, комунікативна, розвиваюча, мотиваційна, компенсаторна, релаксаційна [1].

Багато видатних педагогів наголошували на важливості гри у навчанні та вихованні дітей. Так, наприклад, Ф. Фребель вважав, що гра є одним з засобів навчання дітей. М. Монтесорі розробила власний метод виховання та навчання дітей, в якому велика увага приділяється використанню спеціально підготовленого середовища для гри та самостійної діяльності дітей. Проблемі використання гри у розвитку пізнавальної діяльності учнів початкової школи присвятили свої роботи українські педагоги і психологи такі, як: Н. Бібік, Г. Костюк, В. Сухомлинський, О. Савченко.

Основні положення педагогічних ідей К. Ушинського щодо ролі гри включають наступне:

1. Гра як основа розвитку. Костянтин Дмитрович вважав, що гра є основою розвитку дитячої особистості і сприяє гармонійному розвитку різних сфер дитячої діяльності: фізичної, розумової, моральної та соціальної.

2. Свобода та самовираження. Він підтримував ідею, що гра має бути для дитини джерелом радості, відкриття та самовираження, де вона може вільно розвивати свої інтереси та потреби.

3. Навчання через гру. К. Ушинський вважав, що навчання через гру є найефективнішим методом навчання, оскільки воно сприяє активному засвоєнню знань та розвитку творчих здібностей дітей.

4. Гра як засіб розвитку. Гра допомагає дитині розвивати свої фізичні, емоційні, соціальні та інтелектуальні здібності. Вона стимулює творчість, уяву та сприяє гармонійному розвитку особистості.

5. Вільна гра. К. Ушинський підтримував ідею вільної гри, де дитина має можливість самостійно обирати зміст та форми гри, що сприяє розвитку її ініціативи та самовираження.

6. Гра як засіб виховання. Гра відіграє важливу роль у вихованні дитини, вона навчає її спілкуватися, співпрацювати з іншими та вирішувати конфлікти.

Ці ідеї К. Ушинського мають велике значення для сучасної педагогіки та можуть бути використані як основа для розвитку методів навчання та виховання молодших школярів. Костянтин Дмитрович розглядав гру як природню форму діяльності дитини, оскільки гра є невід'ємною частиною її природи та спрямована на всебічний розвиток. Він називав гру засобом, за допомогою якого дитина вивчає світ навколо себе, розвиває свої фізичні, інтелектуальні та емоційні здібності.

За К. Ушинським, гра є не лише природною, але й необхідною для дитячого розвитку. Він підтримував ідею, що гра допомагає дитині розкривати свій потенціал, розвивати творчість та сприйняття. Гра вважалася не просто розвагою, але і засобом пізнання світу, відтворення реальності, розвитку уяви та спілкування з оточуючими.

У Державному стандарті початкової освіти визначена мета – це забезпечення всебічного розвитку дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь, формування цінностей, інтересу до навчання. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2024 роки наголошено, що однією з основних проблем, які стримують розвиток освітньої галузі, визнано повільне здійснення екологізації системи освіти та передбачено посилення екологічної підготовки учнів [25].

Граючи за власними правилами, діти справді почуваються вільними та реалізують своє життя. Конкретною формою діяльності та саморозвитку дітей є ігри. «Це активована функція, — підкреслює Д. Узнадзе, і змушує дитину шукати форми діяльності, які дозволяють йому самовиразитися» [62].

Цей формат, перш за все, гра. Питання застосування ігрових технологій для формування екологічної компетентності учнів є актуальним, оскільки гра виховує психологічну гнучкість, толерантність, комунікабельність, а також емоційність і вольові якості особистості.

Діти мають право на помилку в іграх. Це засіб розвитку дитячої уяви, а також розвиває когнітивні здібності та емоційні сторони особистості. Ігри – це іскра, яка запалює вогонь допитливості та інтересу, вимагають від учнів повної уваги, виснажливі [26].

Гра має здатність організувати життя дітей і надавати їм сенс. Ігри є одним із найпотужніших засобів навчання. Під час гри розкриваються та розвиваються різні сторони особистості дитини, задовольняються багато інтелектуальних та емоційних потреб, формується особистість [21].

Відомо, що використання ігрових форматів у навчальному процесі знижує тривожність, напругу та негативне ставлення учнів до школи. Надання пріоритету грі створює найсприятливіші умови для особистісного розвитку дитини та формування особистісних якостей.

В. Сухомлинський також стверджував, що без гри немає і не може бути серйозного розумового розвитку. Гра — це велике, яскраве вікно, через яке багаті

ідеї та поняття вливаються в розумовий світ дитини. Це іскра, яка запалює вогонь цікавості.

Екологічне виховання є частиною загальнолюдської культури, а в сучасних умовах – засобом збереження життя і здоров'я [33]. Тому ми повинні любити та берегти природу, дбати про своє фізичне та психічне здоров'я та здоров'я навколишнього середовища, вживати активних заходів для покращення екологічного стану наших громад, а також робити практичні кроки для вирішення сучасних екологічних проблем важливо навчити учнів займатися Це головне завдання школи, і перш за все класного керівника, і має безпосередній вплив на особистісний розвиток учнів.

Значення ігрових технологій у навчанні учнів початкової школи

Активізація пізнавальної діяльності: Гра створює умови для активної взаємодії з інформацією. Діти отримують можливість не лише слухати чи читати про природу, але й безпосередньо брати участь у розв'язанні екологічних проблем, що робить навчальний процес більш динамічним і результативним.

Мотиваційний фактор: Для учнів початкової школи ігрова діяльність є однією з основних форм пізнання світу, тому через гру легше привернути їхню увагу до складних або абстрактних тем. Екологічна тематика стає цікавою, коли вона пов'язана з ігровими завданнями, які мають емоційну складову та особистісне значення для учнів [44, 47].

Формування практичних навичок: Ігри дозволяють учням застосовувати отримані знання на практиці, що сприяє розвитку екологічної поведінки. Через ігрову діяльність школярі вчаться взаємодіяти з природним середовищем, ухвалювати рішення і виконувати конкретні дії для збереження ресурсів.

Соціалізація і співпраця: Колективні ігри допомагають учням працювати в команді, розвивати навички співпраці, вчитися брати на себе відповідальність та поважати думки інших. У контексті екологічної освіти це надзвичайно важливо, оскільки вирішення екологічних проблем часто вимагає колективних дій.

Види ігрових технологій у екологічній освіті

Рольові ігри є одним із найпоширеніших методів у початковій школі. Учні виконують ролі екологів, активістів, захисників природи або навіть тварин, що дозволяє їм глибше проникнути в суть екологічних проблем та зрозуміти вплив людської діяльності на природу.

Гра «Захисники природи», де учні виконують ролі різних захисників довкілля (лісівник, еколог, фермер) і спільно вирішують проблеми забруднення або збереження природних ресурсів.

Рис. 1.3.1. Дидактичні ігри

Це навчальні ігри, що мають чітко визначену мету — формування певних знань або навичок. Вони можуть бути як індивідуальними, так і груповими.

У кожного вчителя є свої методичні розробки, улюблені дидактичні ігри з предметами. Наприклад, це і прості та цікаві ігри: «Знайди зайвий предмет», «Чого не стало?», «Склади візерунок», «Знайди на дотик» або «Чарівний мішечок», які не потребують детального опису [25].

Багато настільно-друкованих ігор для початкової школи пропонує видавництво «Ранок». Дидактичні ігри з цієї колекції («Математичне лото», «Літературне лото», «Мовне лото», «Зоологічне лото»; ігри з парними картками на різну тематику) можемо застосовувати на уроках «Я досліджую світ». Дидактичні ігри «Хто де живе?», «Хто чим харчується?», «Чий слід?», «Вершки та корінці», «З якої гілки дітки?», «Листя та плоди», «Знайди родича», «Що кому потрібно для роботи?», «Добери ознаку», «Добре та погано», «Безпечно – небезпечно», «Що чим буде», «Міста України та їх видатні місця» та ін., допомагають розширити знання дітей про навколишнє середовище,

формують у учнів загальні уявлення про предмети, рослинний і тваринний світи, природні та суспільні явища, пояснюють характер стосунків між людьми.

Настільно-друковані ігри такі, як : «Математичний потяг», «Збери робота з фігур», «Впізнай силует», «Збери картинку», «Де помилився художник?», «Вилучи зайве», створюють умови для систематизації, поглиблення і закріплення знань учнями початкової школи з різних освітніх галузей відповідно до Типових навчальних програм та сприяють формуванню ключових компетентностей визначених у Новій українській школі.

Рис. 1.3.2. Приклади друкованих дидактичних ігор

Настільні ігри

Настільні ігри – різноманітні. Як ми дослідили, досить часто ігри застосовуються на уроках в початковій школі й в позаурочний час. Важливе значення вони мають для формування колективу, сприяють згуртованості учнів та розвивають їх здібності. На сайті для вчителів «На Урок» зібрані цікаві настільні ігри, методикою застосування яких діляться вчителі. Професіонали наголошують, що застосування настільних ігор під час уроків «удосконалює у

молодших школярів пам'ять і мовлення, уяву та логічне мислення, увагу й посидючість». Вчителі окреслили переваги застосування дидактичних ігор в навчальному процесі початкової школи:

Розвиток дрібної моторики – допоможе учню писати охайніше та створювати поробки на уроках праці. Зростання самооцінки дитини, особливо коли їй вдається виграти у товаришів чи дорослих, а отже, відчутти себе переможцем. Але тренуються також і вміння співпереживати партнерам по грі, терпляче чекати своєї черги, підпорядковуватися правилам [27].

Формування навичок імпровізації, уміння прорахувати власні дії на декілька кроків уперед, розробляти власні стратегії. Створення для дитини можливості спробувати себе у ролі організатора, якщо вона вже знає правила та умови, яких необхідно дотримуватися, здатна пояснити їх іншим учасникам та слідкувати за виконанням. Утвердження прагнення просуватися до поставленої мети, долаючи перешкоди.

Гра «Збережи планету», де учні, пересуваючись по полю, виконують завдання, спрямовані на збереження води, енергії або запобігання забрудненню.

Екологічні квести

Це командні ігри з елементами пригод, де учні повинні виконувати різні завдання, щоб досягти мети. Завдання можуть бути пов'язані з пошуком рішень для реальних екологічних проблем.

Квест «Рятуємо природу», під час якого учні виконують завдання на свіжому повітрі, пов'язані з прибиранням території, розслідуванням екологічних проблем і пропонуванням рішень [50].

Інтерактивні комп'ютерні ігри

У сучасному освітньому процесі зростає роль цифрових технологій, тому інтерактивні екологічні ігри стають важливим засобом формування екологічної компетентності. Застосовувати комп'ютерні інтерактивні ігри досить легко, використовуючи вже готові шаблони. Найчастіше ці дидактичні ігри добре знайомі учням і неодноразово використовуються на уроках. До групи таких ігор входять анаграми, вікторини, випадкове колесо, співставлення, пошук слів та

інш. Перевагою застосування для вчителів є те, що пошукова система Bing дозволяє швидко виявити потрібне зображення та економить час при підготовці до уроку. Наведемо приклади сайтів для створення інтерактивних ігор.

Wordwall – сайт для створення інтерактивних ігор.

Wordwall - в перекладі – Стіна слів, є багатофункціональним інструментом для створення як інтерактивних, так і друкованих матеріалів. Дуже важливим для мене є те, що даний сервіс україномовний [20, 21].

Комп'ютерна гра «Еко-світ», у якій учні створюють і керують віртуальною екосистемою, вчать зберігати природні ресурси та підтримувати екологічну рівновагу.

Впровадження ігрових технологій у навчальний процес

Ігрові технології можуть бути використані на різних етапах навчального процесу, що забезпечує їх універсальність та доступність. Вони можуть бути інтегровані як в основний навчальний процес, так і в позакласну роботу.

На уроках природничої освітньої галузі

Вчитель може використовувати ігри як метод закріплення знань після теоретичної частини уроку. Наприклад, після вивчення теми «Земля та її ресурси» можна провести дидактичну гру, у якій учні мають вирішити, як зберегти воду або лісові ресурси.

Позакласні заходи

Ігрові технології можуть бути застосовані під час проведення екологічних тижнів, конкурсів, виставок або екскурсій. Наприклад, під час екскурсії до парку можна організувати екологічний квест із пошуком природоохоронних об'єктів або визначенням екологічного стану ділянки.

Проектна діяльність

Учні можуть створювати власні ігри чи квести, що сприятиме розвитку творчих здібностей і глибшому засвоєнню матеріалу. Наприклад, розробка настільної гри про збереження ресурсів може бути частиною колективного проєкту класу [39, 42].

Приклади ігор для формування екологічної компетентності.

«Екологічне лото»:

У грі використовуються картки із зображенням різних природних об'єктів і їхнього впливу на природу. Учні мають поєднувати об'єкти та дії, які зберігають чи шкодять екології.

«Еко-місто»:

Гра-симуляція, у якій учні мають побудувати екологічно чисте місто, використовуючи обмежені ресурси. Мета — зробити місто комфортним для життя, одночасно зберігаючи природне середовище.

Ігрова технологія вікові особливості дітей, стимулює їхню активну участь у навчально-виховному процесі, виховує мотивацію до природоохоронної поведінки, сприяє засвоєнню знань і знань, тому підвищує екологічну грамотність учнів початкової школи ефективний засіб формування.

Практична діяльність. Використовуючи різні ігрові методи, можна зробити процес навчання не тільки ефективним, але й цікавим і захоплюючим для маленьких школярів.

На мою думку, допоки існує людство, стільки існують ігри. Ігрова діяльність носить універсальний характер і є природною формою активності. Вона приваблює людей різних професій, різного соціального стану і практично всіх вікових категорій. Гра для дитини – природний стан. Під час гри у дитини формується модель поведінки, відбувається певна її соціалізація або, відповідно до дослідження, екологізація. Ефективність гри полягає у тому, що учень розглядає різні ситуації, опановуючи свободу вибору, аналіз ризиків та прагнення до перемоги. Отже, впровадження ігрових технологій у навчальний процес початкової школи є потужним інструментом для формування екологічної компетентності учнів. Це також не тільки засвоювати екологічні знання, а й формувати відповідальність за майбутнє нашої планети, що є винятковим місцем у сучасному світі.

ВИСНОВОК ДО 1 РОЗДІЛУ

Отже, розвиток екологічної компетентності в початковій школі є важливою складовою сучасної освіти, спрямованою на формування у дітей свідомого ставлення до навчального середовища та розуміння необхідності збереження його.

Екологічна компетентність охоплює знання, цінності, уміння та навички, які можуть учням усвідомлювати екологічні проблеми, аналізувати їх та брати активну участь у їх вирішенні. Вона включає когнітивний компонент (знання про природу та екологічні процеси), мотиваційно-ціннісний компонент (ставлення до природи), а також уміння та навички, які дозволяють реалізувати ці знання в практичній діяльності [33].

У цьому віці діти знаходяться на початкових етапах формування світогляду, тому важливо закласти основи екологічної свідомості. Під час цього етапу навчання акцент робиться на формуванні позитивного ставлення до природи, залученні учнів до простих екологічних дій та поступовому ознайомленні з екологічними поняттями через цікаві та доступні завдання.

Вона містить знання про природу, екосистеми, принципи сталого розвитку, а також навички співпраці, критичного мислення та екологічної відповідальності [25, 23].

На мою думку, формування екологічної компетентності у учнів початкової школи є ключовим елементом їхньої освіти, адже саме в цей період закладаються основи усвідомлення важливості охорони навколишнього середовища. У цьому контексті важливо враховувати специфіку молодшого віку дітей, їхню природну допитливість та прагнення до дослідження світу.

По-перше, навчальний процес має бути адаптований до рівня розвитку учнів, що включає інтерактивні методи, ігрові технології та практичні заняття. Це дозволяє залучати дітей до активного пізнання, формуючи у них інтерес до екологічних тем.

По-друге, варто використовувати міжпредметні зв'язки, які дозволяють інтегрувати екологічні знання в різні дисципліни, що робить навчання більш цілісним та значущим. Діти, які бачать зв'язок між різними сферами знань, легше усвідомлюють важливість екологічних питань.

По-третє, соціальна взаємодія та робота в групах сприяють формуванню у молодших школярів відповідальності за прийняття рішень, пов'язаних із захистом довкілля. Групові проєкти та акції дозволяють розвивати навички співпраці, критичного мислення та комунікації.

Загалом, формування екологічної компетентності у початковій школі є складним, але важливим процесом, який вимагає комплексного підходу та активних методів навчання. Успішне впровадження цих стратегій сприятиме розвитку екологічної свідомості у молодого покоління, що, в свою чергу, стане запорукою стійкого розвитку суспільства в цілому.

Ігрові технології навчання виявляються ефективним інструментом для формування екологічної компетентності у учнів початкової школи. Вони сприяють створенню активного, мотивуючого середовища, де діти можуть досліджувати екологічні проблеми, розвивати критичне мислення та формувати відповідальне ставлення до навколишнього середовища [47].

Я вважаю, що використання ігрових технологій у навчанні є потужним засобом формування екологічної компетентності у молодших школярів. Ці технології не лише роблять навчання цікавим і захоплюючим, але й готують дітей до активної участі в охороні навколишнього середовища, закладаючи основи їхньої екологічної свідомості та відповідальності за майбутнє планети.

Використання ігрових методів у навчанні робить процес формування екологічної компетентності більш захоплюючим і зрозумілим для дітей. Ігри сприяють розвитку мотивації, створюють емоційно насичене середовище для навчання, формують практичні навички та активізують співпрацю серед учнів. Ігрові технології також допомагають інтегрувати екологічні знання в повне життя дітей, створюючи їхню навчальну діяльність більш осмисленою і значною.

Отже, формування екологічної компетентності учнів початкової школи за допомогою ігрових технологій навчання є ефективною методикою, яка сприяє розвитку позитивного ставлення до природи, відповідальності за збереження довкілля та екологічно орієнтованих знань і навичок.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

2.1. Теоретичні засади формування екологічної компетентності учнів початкової школи за допомогою ігрових технологій навчання

Сьогодні світ стикається зі складними екологічними проблемами, і формування екологічної грамотності у дітей початкових класів стає все більш актуальним [14].

Учні початкової школи – це період формування базових цінностей і ставлення до навколишнього середовища. Екологічна грамотність передбачає розуміння важливості природи та здоров'я людини та розвиток здатності діяти на благо довкілля.

Екологічна грамотність – це здатність розуміти складні екологічні процеси та вплив людини на природу, а також приймати раціональні рішення щодо своєї поведінки та взаємовідносин з довкіллям. Екологічна грамотність включає знання, навички та цінності, які сприяють стабільній взаємодії людей і навколишнього середовища.

Першим кроком розвитку екологічної грамотності є включення екологічної тематики в освітній процес. Екологічна грамотність розвивається під час вивчення всіх предметів у початковій школі [22]. Вчителі початкової школи можуть застосовувати дидактичні ігри та вправи, а також інтерактивні методи для формування та розвитку екологічної грамотності. Важливим є залучення дітей до спостережень, досліджень та проектної діяльності.

Наприклад, учні можуть досліджувати різноманітність флори та фауни у своїй місцевості, досліджувати вплив забруднення на водні ресурси або розробляти міні-проекти для збереження енергії. Формування екологічної грамотності також включає розвиток практичних навичок та відповідальності за довкілля.

Учні можуть брати участь у екологічних заходах, вирощувати рослини на шкільних клумбах та поширювати інформацію про важливість використання

відновлюваних джерел енергії. Участь у відповідальній поведінці дає учням можливість відчувати свою важливу роль у збереженні природи.

Навчання молодших школярів екологічно відповідального ставлення до природи є першим кроком до розвитку екологічної компетентності. Нижче наведемо кілька способів, за допомогою яких молодші школярі можуть розвивати свою екологічну компетентність [37, 40].

- Розділення відходів: навчити дітей правильно розділяти відходи сприяє повторному використанню матеріалів і зменшенню кількості відходів;
- Енергозбереження: пояснення дітям важливості економії енергії та природних ресурсів шляхом вчасного вимкнення світла та електроприладів;
- Охорона природи: організуйте прогулянки на природі та вчіть дітей розпізнавати місцеву флору та фауну;
- Екологічні проекти: залучення дітей до планування та організації екологічних проектів і конкурсів для розвитку творчості та ініціативи.

Найефективнішим способом формування екологічної компетентності учнів загальноосвітніх шкіл є навчально-дослідницькі проекти: «Сад на вікні», «Енергозберігаючий будинок», «Подорож насіння».

При виконанні екологічних проектів велика увага приділяється спостережливості, стимулюванню уяви в молодших школярів, розвитку експериментальних навичок, вирішенню творчих завдань і розвитку вміння порівнювати, аналізувати і знаходити рішення в проблемних ситуаціях.

Відвідування ботанічних садів, парків, луків, лісів, водойм тощо з метою ознайомлення з рідкісними та зникаючими рослинами, участь у міні-проектах «Як зробити джерело», «Дослідження мурашника», «Паркові рослини», «Мешканці лісу у моїй місцевості». Молодші діти краще навчаються через практичний досвід. Тому описані вище екологічні проекти, такі як сортування сміття, висаджування рослин та створення екологічних моделей, допомагають дітям молодшого шкільного віку побачити конкретні наслідки своїх дій та зрозуміти важливість екологічних проблем [24, 30].

На думку О.Савченко, важливу роль в екологічній освіті учнів відіграють цілеспрямовані спостереження, екологічні проєкти та розв'язання проблем, виходячи з умов життя.

Для розуміння важливості охорони довкілля необхідна інформаційна грамотність. Учні повинні вміти критично оцінювати інформацію, розуміти наслідки своїх дій та приймати рішення.

Вчителі початкової школи можуть сприяти розвитку цих навичок, навчаючи дітей аналізувати екологічні проблеми та шукати наукові обґрунтовані відповіді.

Формування дбайливого ставлення до довкілля починається з особистого прикладу. Вчителі, батьки та дорослі загалом можуть бути прикладом для дітей, демонструючи ціннісне ставлення до природи.

Формування екологічних здібностей у молодших школярів вимагає спільних зусиль вчителів і батьків. Вчителі можуть вводити екологічні теми у навчальну програму та організовувати позакласні заходи з охорони природи. Батьки, зі свого боку, можуть підтримувати своїх дітей в екологічних ініціативах та виховувати екологічну свідомість вдома [11, 5].

Сім'я також може брати участь у екологічних ініціативах, організованими освітніми установами, спрямованих на захист та збереження довкілля «Посадіть і збережіть дерева», «Врятуй первоцвіти!», «Збережіть життя різдвяній ялинці», «Чистий сад», «Краса і чистота лісу» тощо.

Формування екологічних здібностей у молодших школярів не тільки сприяє збереженню природи, але й розвиває критичне мислення, відповідальність та бережливість. Ці цінності є необхідними у сучасному світі, де сталість та збереження навколишнього середовища стають все актуальнішими завданнями.

Формування екологічної компетентності молодших школярів - це важлива складова сучасної освіти. Подолання екологічних викликів потребує активної участі кожного громадянина, і навчання молодших школярів є ключем до створення сталого та екологічно відповідального майбутнього.

Формування екологічної компетентності молодших школярів є важливим етапом у створенні майбутнього, в якому люди живуть в гармонії з природою. Навчити дітей берегти навколишнє середовище - це інвестиція в екологічно стійке майбутнє нашої планети [40].

Формування екологічної грамотності молодших школярів є актуальним питанням сучасної освіти, а екологічні знання потребують інтеграції в ефективні методи навчання. Екологічна грамотність молодших школярів є актуальним питанням сучасної освіти, а екологічні знання потребують інтеграції в ефективні методи навчання. Велику роль відіграють ігрові технології, засновані на теоретичних засадах педагогіки та психології.

Психологічні основи - Гра стимулює у дітей бажання досліджувати та експериментувати, що є критично важливим для формування екологічних знань. Вона створює безпечне середовище, де діти можуть вільно висловлювати свої думки, ставити запитання та шукати відповіді. Ігрові технології підвищують мотивацію учнів до навчання, оскільки гра пов'язана з емоційним задоволенням. Це сприяє більш глибокому засвоєнню екологічних знань, оскільки учні залучені у процес навчання [23, 14].

Педагогічні основи - згідно з цим підходом, учні самостійно конструюють свої знання через активну діяльність. Ігрові технології сприяють інтерактивному навчанню, де діти беруть участь у розв'язанні екологічних проблем, формуючи свої власні уявлення про природу.

Проаналізуємо підручники початкової школи. Для порівняльного аналізу підручників «Я досліджую світ» для 4 класу авторів Бібік та Бондарчук і Гільберг можна зосередитися на таких критеріях: наявність екологічного змісту, його глибина, практичні завдання, теми уроків та висновки, спрямовані на розвиток екологічної свідомості учнів.

Таблиця 2.1.1.

Аналізу екологічного змісту підручників

Критерій	Підручник Н.Бібік, Г.Бондарчук	Підручник Т.Гільберг
Наявність екологічного змісту	Так, наявний	Так, наявний
Основні екологічні теми	Природні ресурси, охорона природи, важливість води, повітря, ґрунту та лісів; забруднення довкілля та його вплив на здоров'я людини, зміна клімату, роль людини у збереженні природи.	Природні ресурси, забруднення довкілля, важливість збереження природних ресурсів, вплив діяльності людини на природу та способи зменшення шкідливого впливу.
Кількість уроків з екологічним змістом	Приблизно 5-7 уроків	Приблизно 4-6 уроків
Практичні завдання	Завдання для дослідження впливу людини на природу (спостереження, проекти, експерименти); приклади, як зберегти воду та енергію вдома.	Завдання з обговорення способів зменшення забруднення, спостереження за природою, елементи проектної роботи, але менше конкретних практичних завдань.
Спрямованість на формування екологічної свідомості	Зосереджено на розвитку розуміння важливості збереження природних ресурсів, акцент на відповідальності кожного за довкілля.	Подача екологічних тем менше розгорнута, наголошується на розумінні наслідків людської діяльності, але менше конкретних закликів до дій.
Додаткові матеріали	Є цікаві факти, рекомендації для проведення екологічних акцій вдома чи в школі.	Містити основні факти без додаткових рекомендацій для екологічних заходів.

Підручник авторів Н.Бібік та Г.Бондарчук має більш розширений екологічний зміст, акцентуючи увагу на конкретних діях, які можуть допомогти дітям зберегти природу, та містить різноманітні практичні завдання. Автор Т.Гільберг також приділяє увагу екологічним проблемам, але матеріал поданий більш загально, і менш спрямований на практичні дії дітей. Обидва підручники

сприяють формуванню екологічної свідомості, але з різною глибиною та практичною спрямованістю.

Також, з метою дослідження використання гри на уроках «Я досліджую світ» нами було проведено анкетування для вчителів. Анкета містила 10 запитань (додаток Б). Пропонуємо детальніше розглянути отримані результати анкетування вчителів:

1) Який у вас педагогічний стаж?

Рис. 2.1.1. Педагогічний стаж вчителів які брали участь в дослідженні

Серед опитаних респондентів 67% вчителів мають педагогічний стаж до 5 років та 33% - більше 15 років.

2) На яких уроках частіше застосовуєте ігри?

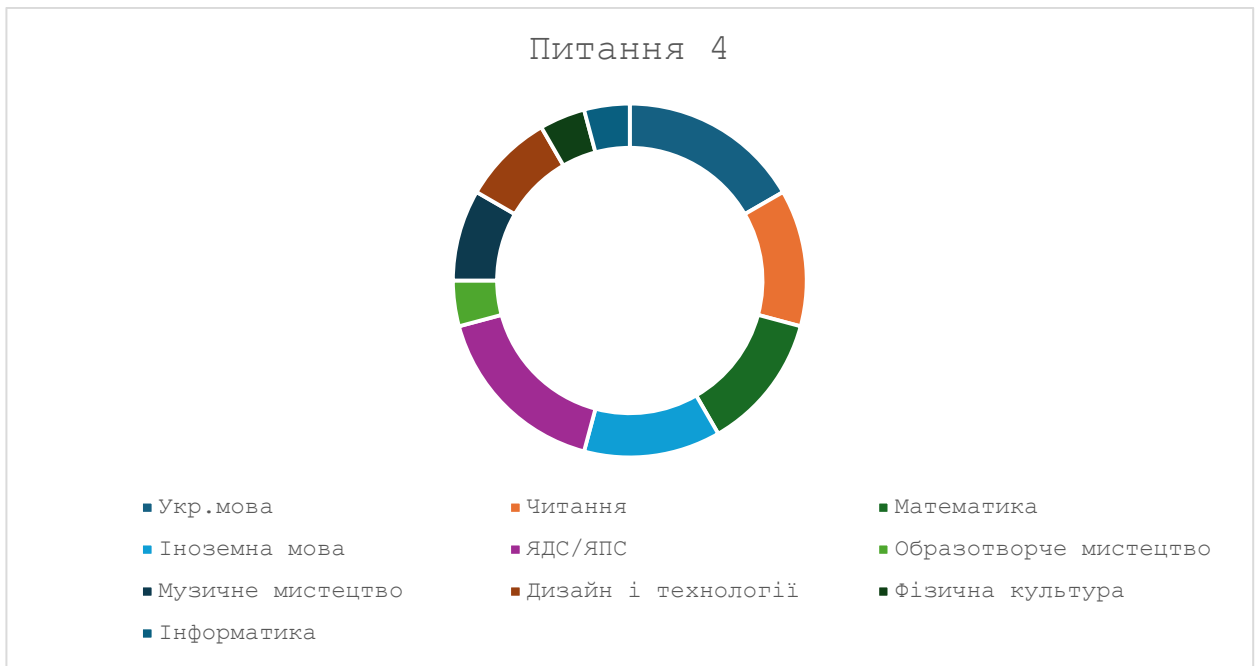

Рис. 2.1.2. Уроки на яких використовують ігри

За результатами опитування можна зрозуміти, що опитані вчителі частіше всього застосовують ігрові технології на уроках: української мови, я досліджую світ, я пізнаю світ, читання та математики.

3) Як часто Ви використовуєте ігрові технології на своїх уроках?

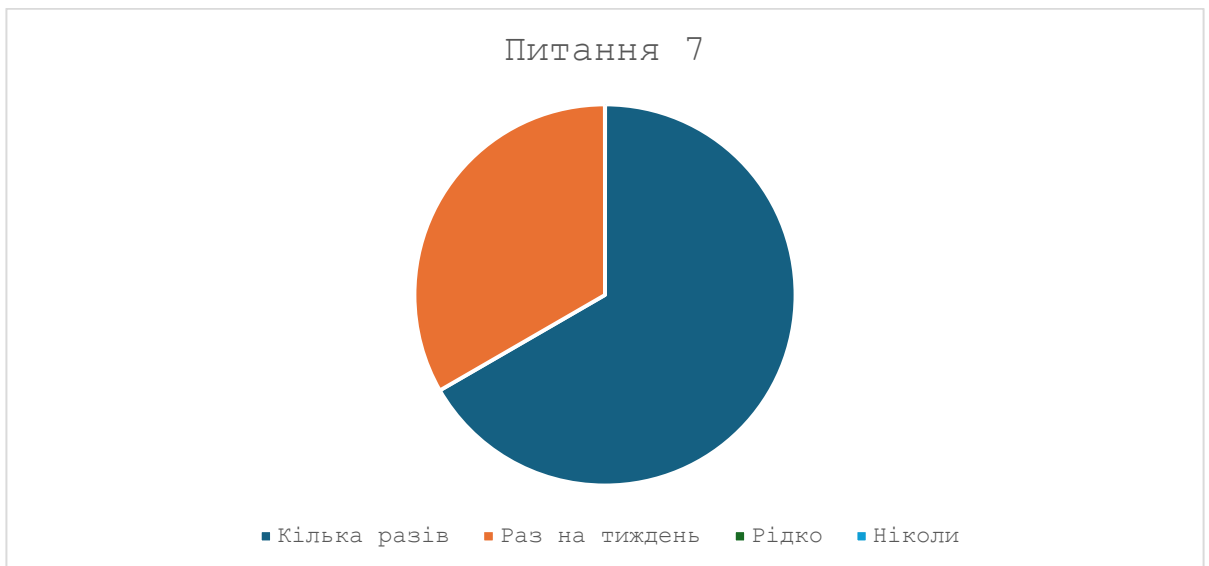

Рис. 2.1.3. Частота використання ігрових технологій

Отже, 80% вчителів використовують ігрові технології кілька разів на тиждень, 20% - використовують один раз на тиждень. Вчителі, які використовують ігрові технології рідко або зовсім не використовують немає серед опитаних вчителів.

4) З якими труднощами Ви стикаєтесь при використанні ігрових технологій?

Рис. 2.1.4. Труднощі з якими стикають вчителі під час використання ігрових технологій

Так як питання стосувалося труднощів у використанні ігрових технологій, то можна зробити висновок, що:

- 1) У 60% вчителів не вистачає часу на підготовку та проведення ігор на уроках;
- 2) 20% вчителів вважають основною проблемою, те що діти невміють грати в ігри, які їм пропонуються;
- 3) 20% вчителів обрали, що жодна із запропонованих відповідей їм не підходить.

Отже, якщо підсумувати всі відповіді респондентів, то можна зробити висновок, що всі вчителів вчкористовують ігрові технології на своїх уроках. Більшість з них використовують їх декілька разів на тиждень. Також, наводять приклади ігор та вправ, які використовуються, але і стикаються з різними проблемами та невдачами.

Гра є соціальним процесом, який дозволяє дітям взаємодіяти один з одним. Це формує у них навички командної роботи, обговорення та спільного прийняття рішень щодо екологічних питань.

Екологічні основи

Сталий розвиток - екологічна компетентність має бути спрямоване на розуміння принципів сталого розвитку. Ігрові технології можуть включати в себе моделювання сценаріїв, які вчать дітей обирати екологічно безпечні рішення.

Через ігри діти можуть вчитися усвідомлювати важливість охорони природи, розуміти взаємозв'язок між людиною та природою, що формує у них відповідальність за довкілля.

Практичні аспекти реалізації

Створення ситуацій, де учні виконують ролі екологів, активістів або представників організацій, які борються за збереження природи, допомагає їм зрозуміти різні перспективи екологічних проблем [33-45].

Симуляції та експерименти: Залучення дітей до проведення простих експериментів або створення моделей екосистем дозволяє їм наочно спостерігати за екологічними процесами та їх наслідками. Групові проекти: Спільна робота над екологічними проектами, які включають дослідження, дослідження території або вирішення екологічних задач, формує командний дух і навички критичного мислення.

Ігрова навчальна технологія є потужним засобом формування екологічної грамотності в учнів початкової школи. Вони базуються на теоретичних положеннях, що охоплюють психологічні, педагогічні та екологічні аспекти.

Залучення дітей до активного навчання через гру створює умови для набуття глибших знань, розвитку навичок та формування відповідального ставлення до навколишнього середовища. Це, в свою чергу, закладає основу екологічної свідомості та активної участі молодих поколінь у вирішенні екологічних проблем.

Отже, теоретичні засади формування екологічної компетентності через ігрові технології навчання демонструють їхню високу ефективність у підготовці

свідомих, відповідальних громадян, здатних до дій на захист природи. Цей підхід забезпечує сталий розвиток екологічної свідомості дітей, що є критичним у сучасному світі, де екологічні проблеми потребують термінового рішення.

2.2. Методика формування екологічної компетентності учнів початкової школи за допомогою ігрових технологій навчання

Формування екологічної компетентності у учнів початкової школи за допомогою ігрових технологій навчання є важливим аспектом сучасної педагогіки, який дозволяє інтегрувати екологічні знання в освітній процес через активні, практичні методи. Методика реалізації цього підходу складається з кількох ключових етапів і компонентів [37, 43].

На основі наявних теоретичних засад процесу формування екологічної грамотності учнів початкових класів та аналізу сучасних тенденцій реформування галузі початкової школи нами визначено шляхи підвищення освітнього рівня учнів початкових класів як одного з показників екологічності.

Розвиток особистості учнів початкової школи.

1) Інтелектуальні екологічні знання формуються в учнів на уроках та в позакласній роботі. Тут можуть підійти випускні статті, інформаційні повідомлення, калейдоскопи, тематичні бюлетені, радіопередачі, дискусійні групи тощо.

2) Оперативний – Навички та компетенції збереження.

Включає: - Екологічний стан, оцінка найближчого природного середовища.

– Діяти правильно в певних ситуаціях.

– Захист навколишнього середовища від забруднення та руйнування.

- Пропагувати сучасні питання екології та охорони природи.

Ці та інші навички навчаються в рамках організації спеціальної консерваційної діяльності майстрами татуювань та місцевої історичної діяльності.

Екологічні заходи, проєкти, марафони та спільна творчість під девізом необхідності берегти природне середовище довели свою ефективність.

Рольові та імітаційні ігри, інтерактивні вправи «Збереження на майбутнє».

3) Мотивація – сукупність спонукальних причин діяльності людини в природі.

Виділяють гуманістичні, патріотичні, естетичні, економічні, гігієнічні та пізнавальні мотиви. У зв'язку з цим вчителі організують етичні бесіди «Людина і природа в поезії», тематичні вечори, читацькі конференції «Природа – джерело життя і краси», зустрічі з учасниками екологічних експедицій, проводимо бесіди на теми «Що дає нам екологічна грамотність».

Цілі та завдання

Мета: Сформувати у молодших школярів екологічну компетентність, яка включає знання про навколишнє середовище, розуміння екологічних проблем та навички їх вирішення.

Завдання - розвивати у учнів знання про екосистеми, їхню різноманітність та значення. Формувати практичні навички, пов'язані з екологічною діяльністю. Виховувати відповідальне ставлення до природи та готовність до дій на її захист.

Вибір ігрових технологій - створення сценаріїв, де учні виконують ролі екологів, дослідників або представників організацій, які займаються охороною довкілля. Це допомагає дітям зрозуміти різні точки зору на екологічні проблеми.

Симуляційні ігри - моделювання екосистем, де учні можуть спостерігати за впливом різних факторів на довкілля. Наприклад, гра на тему «Стійкість лісу», де діти вирішують, як захистити ліс від загроз.

Ігри з елементами змагання: Змагання між командами, що вирішують екологічні задачі, як-от збір сміття, розробка еко-проєктів тощо. Це заохочує командну роботу та відповідальність.

Планування навчальних занять

Структура уроку:

Вступ: Ознайомлення учнів із темою уроку, постановка цілей.

Гра: Основна частина уроку, де проводиться ігрова діяльність.

Обговорення: Аналіз результатів гри, обговорення отриманих знань та досвіду.

Рефлексія: Учні діляться своїми враженнями, обговорюють, що нового вони дізналися, як можуть використовувати ці знання в реальному житті.

Оцінка результатів

Методи оцінювання - самооцінка: Учні можуть оцінювати свої досягнення за допомогою рефлексивних вправ.[38]

Групова оцінка - оцінка роботи групи за критеріями, такими як співпраця, креативність, досягнення мети.

Формувальне оцінювання - регулярний моніторинг прогресу учнів у процесі навчання через бесіди, запитання, обговорення.

Включення батьків і громади - співпраця з батьками: Організація екологічних акцій, куди можуть долучитися батьки, що сприятиме формуванню у дітей розуміння важливості екологічних проблем.

Залучення громади - співпраця з місцевими екологічними організаціями для проведення спільних проєктів або заходів, що підвищить обізнаність дітей про екологічні питання.

Саме тому організація експериментальної роботи відбувалась у відповідності до етапності формування екологічної компетентності учнів початкової школи (рис. 2.2).

Рис. 2.2.1 Етапи формування екологічної компетентності учнів

Ефективність формування екологічної компетентності учнів багато в чому залежить від середовища, у якому відбувається освітній процес. З метою формування екологічної компетентності вчитель сам має бути обізнаним у цих питаннях (глобальних, регіональних, місцевих), мати сформоване почуття громадянської відповідальності за стан навколишнього середовища, бажання та готовність до його збереження та відновлення [19].

Досить ефективним для формування екологічної компетентності молодших школярів є використання елементів ігрової діяльності та різноманітних інноваційних форм організації освітнього процесу в позаурочний час.

В результаті застосування цієї методики реалізуються такі навчальні цілі:

- розвиток умінь спостерігати, характеризувати, аналізувати, узагальнювати об'єкти навколишнього світу, розмірковувати, вирішувати творчі завдання;
- освоєння та поглиблення знань про навколишній світ, єдність та відмінності природного та соціального, про людину та її місце в природі;
- виховання позитивного емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, екологічної культури, потреби брати участь у творчій діяльності, зберігати та зміцнювати своє здоров'я.

Навчальні завдання методики:

- розширювати уявлення про навколишній світ;
- формувати досвід участі у природоохоронній діяльності;
- формувати відповідальність за свої вчинки/

Розвивальні завдання методики:

- розвивати інтерес до природи, природних явищ та форм життя, розуміння активної ролі людини в природі;
- зміцнювати інтерес до пізнання навколишнього світу, до навчальних предметів природничого циклу;
- залучити учнів до дитячої науково-мистецької, довідкової, енциклопедичної літератури та розвивати навички самостійної роботи з нею.

Виховні завдання методики:

- виховувати дбайливе ставлення до навколишнього середовища, необхідність раціонально ставитися до явищ живої та неживої природи.

Форми та методи роботи, передбачені методикою: екскурсії, ігри, бесіди, вікторини, значна увага в даній програмі приділяється проєктній діяльності, що сприяє формуванню загальнонавчальних компетентностей: інформаційної, комунікативної, соціальної, а також включенню учнів до активного пізнавального процесу, під час якого діти самі формують навчальну проблему, здійснюють збирання необхідної інформації, планування варіантів вирішення проблеми, роблять висновки, аналізують власну діяльність [20, 27]. Розроблена нами методика передбачає проведення циклу розвивальних зайнять з учнями початкової школи з метою формування екологічної компетентності.

Етап 1 – когнітивний– «Що таке природа?».

На цьому заняття діти мають знайти для себе відповіді на питання «Що таке природа?», «Чому відбувається зміна пір року?», «Чим відрізняється одна пора року від іншої?».

Заняття передбачає організацію спостереження за об'єктами та явищами природи. Діти надають характеристику особливостям природних явищ та процесів. Під час спостереження учні вчаться класифікувати об'єкти живої та неживої природи, виявляючи їх особливості та вчаться описувати речовини та предмети навколишнього світу.

Діяльність учнів полягає у розумінні текстів про природу, опис сезонних змін у природі, характеристиці ознаки пір року, дослідженні (на основі безпосередніх спостережень) зв'язку життєдіяльності рослин, тварин та пори року. Учні обов'язково заповнюють щоденники спостережень.

Етап 2 – емоційно-мотиваційний – «Природа в моєму житті».

Учні класифікують об'єкти живої чи неживої природи за їх ознаками. Розрізняють природні об'єкти та вироби (штучні предмети), характеризують їх відмінні властивості.

На занятті діти вчаться вимірювати температуру повітря та води за допомогою термометра. Характеризують властивості води, круговороту води у природі. Проводяться найпростіші досліди щодо вивчення властивостей води.

Діти спостерігають найпростіші досліди з вивчення властивостей з корисними копалинами, характеризують їх властивості. Описують їх застосування у господарстві людини (з прикладу своєї місцевості).

Учні наводять приклади хвойних та квіткових рослин, виділяють їх відмінності (на прикладі своєї місцевості). Визначають частини рослин, порівнюють та розрізняють дерева, чагарники та трави. Характеризують умови, необхідні для життя рослин.

Школярі готують розповіді про роль рослин у природі та житті людей. Порівнюють та розрізняють дикорослі та культурні рослини, диких та свійських тварин, характеризують їх роль у житті людини. Вирощують рослини у класній кімнаті та пришкільній ділянці.

В результаті завершення цього етапу діти вміють розрізняти рослини та тварин, використовуючи інформацію, отриману в ході спостережень, читання, роботи з ілюстраціями. Характеризують особливості дикорослих та культурних рослин, диких та свійських тварин (на прикладі своєї місцевості).

Класифікують об'єкти природи за ознаками: домашні – дикі тварини; культурні – дикорослі рослини. На заключному етапі учні складають екологічну казку, не порушуючи основних екологічних правил.

Етап 3 – діяльнісний – «Вплив людини на природу».

Цей етап передбачає пошук учнями відповідей на запитання «як впливає людина на природу?», «що таке кругообіг речовин у природі?» тощо.

Учні характеризують: кругообіг речовин як приклад єдності живого і неживого; природні спільноти; вплив людини на природні угруповання. Навчаються отримувати необхідну інформацію з підручника та додаткових джерел знань (словників, енциклопедій, довідників) про природні спільноти та обговорювати отримані відомості під час групової роботи.

Етап 4 – заключний «Людина – частина природи».

На цьому етапі учням необхідно проаналізувати приклади використання людиною багатств природи. Навести приклади залежності задоволення людей від природи. Змодельовати ситуації щодо збереження природи та її захисту. Знати види тварин і рослин, занесених до Червоної книги. Виконати групові завдання.

Групова діяльність, спрямована на обговорення та пояснення правил поведінки у різних ситуаціях (у парку, у лісі, на річці та озері); оцінку конкретних прикладів поведінки у природі.

Також нами запропоновано комплекс ігор-вправ, спрямованих на підвищення рівня екологічної компетентності учнів початкової школи засобами природоохоронної діяльності, а також усвідомлення ролі людини у справі охорони та збереження довкілля:

1. Гра «Що було б, якби з лісу прибрати...?».

Вчитель пропонує прибрати з лісу комах: що сталося б з іншими мешканцями? А якби зникли птахи? А якби пропали ягоди? А якби не було грибів? А якби із лісу пішли зайці? Виявляється, не випадково ліс зібрав своїх мешканців разом. Всі лісові рослини і тварини пов'язані один з одним. Вони не можуть існувати один без одного.

2. Гра «Повітря, земля, вода».

Вчитель кидає м'яч учням і називає об'єкт природи, наприклад «сорока». Дитина повинна відповісти «повітря» і повернути м'яч назад. На слово «акула» дитина відповідає «вода», на слово «ведмідь» – «земля» тощо. Можливий і інший варіант гри: вчитель називає слово «повітря». Дитина, яка спіймала м'яч, повинна назвати пташку. На слово «земля» – тварину, яка живе на землі; на слово «вода» – мешканців рік, морів, озер і океанів.

3. Гра «Знайди «двійника»».

Гра спрямована на усвідомлення проблеми побутових відходів. Завдання гри: знайти двійника побутовим речам разового використання, або як їм «знайти роботу».

Під час підготовки до гри вчитель має провести з учнями бесіду щодо питань поводження з побутовими відходами, зокрема, потрібно допомогти дітям дати

відповіді на запитання, де, чому і хто створює побутове сміття (відходи); де і в якій кількості ми їх зустрічаємо; які почуття викликає у нас споглядання сміття на подвір'ях, на вулицях, по берегах річок тощо. Чи можна зменшити кількість побутових відходів, як це зробити?

Важливим етапом є обговорення результатів гри. В цей час дітям пропонується відповісти на такі запитання:

- чи завжди можна знайти «двійника» речі одноразового використання?
- чи можна предмету разового використання знайти ще якесь застосування?

З метою закріплення отриманої інформації та вироблення навичок екологічної поведінки, після гри учням пропонувалось залучитись до сортування сміття як у школі, так і вдома.

Методика використання технології ігрового навчання для формування екологічної грамотності в учнів початкових класів є ефективним засобом, який дозволяє інтегрувати екологічні знання в освітній процес. Активна участь учнів в ігровій діяльності сприяє не тільки розвитку знань і вмінь, а й формуванню відповідального ставлення до навколишнього середовища.

Успішне впровадження цієї методики вимагає творчого підходу до планування уроків, використання різноманітних ігрових форм, постійного контролю результатів навчання.

Отже, я вважаю, що методика формування екологічної компетентності учнів початкової школи за допомогою ігрових технологій навчання є елементом сучасної освіти. Вона забезпечує розвиток свідомого ставлення до екологічних проблем, формує активну громадянську позицію у дітей і сприяє їх загальному розвитку, що вкрай важливо в умовах сучасних екологічних викликів.

2.3. Експериментальне дослідження ефективності формування екологічної компетентності учнів початкової школи за допомогою ігрових технологій

Екологічна компетентність стає все більш важливою для сучасного суспільства, оскільки діти сьогодні є майбутніми громадянами, які повинні усвідомлювати екологічні проблеми та шукати шляхи їх вирішення. В рамках цього дослідження ми провели експеримент, щоб оцінити ефективність використання ігрових технологій у формуванні екологічної компетентності у учнів початкової школи [9, 13].

З метою визначення рівня сформованості екологічної грамотності учнів експериментальної групи та підтвердження ефективності впровадженої методики нами було проведено повторне діагностування.

Для виявлення змін освітнього рівня екологічної грамотності учнів експериментальної групи необхідно порівняти результати діагностичної частини експериментальної та контрольної груп, отримані за тією ж методикою, що й на етапі дослідження експериментальної групи. (таб.1)

Експеримент проводився в Сядринському ліцеї, Корюківської міської ради. Участь взяли 18 учнів 2-4 класи. Учні були обрані на основі їхньої готовності до активної участі в ігрових поняттях та зацікавленості в темах екології. На підготовчому етапі експерименту було проведено збори педагогічного колективу, представлені цілі, завдання та методи дослідження, які відповідають виховному плану школи щодо екологічного виховання учнів. Було обґрунтовано вибір і адаптація ігрових технологій, розроблено тестування, анкетування [60]. Щодо вибору ігор: ми зупинили свій вибір на рольових, симуляційних іграх та командних змаганнях. Учні завдяки ролі (екологів, природоохоронців) у симуляціях екологічних ситуацій.

Анкетування. Мета анкетування : Визначити початковий та кінцевий рівень екологічної компетентності учнів, їхні знання, ставлення до поведінки щодо екології. Проведення анкетування для оцінки змін рівня екологічної компетентності учнів. Анкети включали запитання про знання екологічних проблем, ставлення до природи та готовність брати участь у природоохоронних діях.

Аналіз результатів : Зібрані дані були проаналізовані. Для статистичної обробки використовувалися методи описової статистики, порівняння середніх значень до та після експерименту.

Тестування. Мета тестування : Оцінити рівень знань учнів з екології до і після впровадження ігрових технологій. Результати тестів до і після експерименту будуть порівняні для оцінки ефективності ігрових технологій.

Таблиця 2.3.1. Оцінка рівнів екологічних знань у дітей початкової школи до та після експериментальної роботи %

Рівні сформованості	Констатувальний етап експерименту		Контрольний етап експерименту	
	Кількість учнів (ЕГ)	Кількість учнів (КГ)	Кількість учнів (ЕГ)	Кількість учнів (КГ)
Низький	53,3	40,0	6,7	33,4
Середній	33,4	46,7	53,3	53,3
Високий	13,3	13,3	40,0	13,3

Як видно з таблиці 2, за підсумками впровадження методики формування екологічної компетентності учнів початкової школи засобами природоохоронної роботи спостерігається позитивна динаміка у розвитку когнітивного критерію в учнів, що увійшли до експериментальної групи.

Кількість учнів експериментальної групи, що продемонстрували високий рівень екологічних знань, збільшилась на 26,7%, а в контрольній групі цей показник залишився без змін (рис. 2.3).

Таблиця 2.3.2. Результати тестування знань учнів до і після впровадження ігрових технологій

Група учнів	Кількість учнів	Середній бал до експерименту	Середній бал після експерименту	%
Контрольна група	20	5.5.	6.0	9.1

Експериментальна група	20	5.6	7.3	30.4
------------------------	----	-----	-----	------

Таблиця 2.3.3. Результати анкетування ставлення учнів до екологічних проблем

Питання	Відповіді до експерименту	Відповіді після експерименту	%
Вважаю, що важливо захищати природу	60	82	22
Я знаю, як можу допомогти в екологічних справах	50	75	25
Мені цікаво вивчати екологію	70	90	20

Таблиця 2.3.4. Оцінка активності учнів під час ігрових занять

Активність (оцінка 1-5) після експерименту	Активність (оцінка 1-5) після експерименту	Активність (оцінка 1-5) після експерименту	Активність (оцінка 1-5) після експерименту	Зміна в активності
Рольові ігри	20	3.2.	4.5	1.3.
Симуляційні ігри	20	3.5.	4.6.	1.2.
Командні змагання	20	3.0.	4.7	1.6

Висновки за результатами таблиць

Результати тестування показують значне покращення середнього балу знань учнів експериментальної групи після впровадження ігрових технологій, що підтверджує їх ефективність.

Анкетування виявило значний зріст усвідомлення важливості екологічних проблем серед учнів, зокрема вміння допомагати у вирішенні екологічних завдань. Активність під час ігор: Збільшення активності учнів під час ігрових занять свідчить про високу зацікавленість і залученість дітей у процес навчання.

Розвиток навичок групової роботи: Всі параметри, що стосуються роботи в групі, показали позитивну динаміку, що свідчить про покращення навичок комунікації та співпраці.

Таблиця 2.3.5. Кількісна оцінка рівнів сформованості умінь оцінювати екологічну ситуацію після експериментальної роботи, %

Рівні сформованості	Констатувальний етап експерименту		Контрольний етап експерименту	
	Кількість учнів (ЕГ)	Кількість учнів (КГ)	Кількість учнів (ЕГ)	Кількість учнів (КГ)
	Низький	40,0	33,3	13,3
Середній	60,0	60,0	46,7	53,4
Високий	-	6,7	40,0	13,3

Видно з таблиці 5, за підсумками реалізації методики спостерігається розвиток умінь оцінювати екологічну ситуацію в учнів початкової школи, що увійшли до експериментальної групи. Кількість учнів з високим рівнем зросла на 40,0%. Спостерігається також зменшення учнів з низьким (від 40,0% на констатувальному етапі до 13,3% на контрольному).

Таблиця 2.3.6. Кількісна оцінка рівнів готовності молодших школярів до охорони навколишнього середовища після експериментальної роботи, %

Рівні сформованості	Констатувальний етап експерименту		Контрольний етап експерименту	
	Кількість учнів (ЕГ)	Кількість учнів (КГ)	Кількість учнів (ЕГ)	Кількість учнів (КГ)
Низький	40,0	46,7	20,0	43,3

Середній	53,3	33,3	43,3	40,0
Високий	6,7	20,0	36,7	16,7

Зокрема, кількість учнів з високим рівнем за цим показником збільшилась із 6,7% на констатувальному етапі до 36,7% на контрольному. Також завдяки впровадженню методики формування екологічної компетентності учнів початкової школи засобами природоохоронної роботи вдалось досягти суттєвого зменшення кількості учнів з низьким рівнем готовності до охорони навколишнього середовища (з 40,0% до 20,0%).

Експериментальними дослідженнями підтверджено, що ігрові технології є ефективним засобом виховання екологічної грамотності учнів початкової школи.

Використання ігор у навчанні не тільки вдосконалює знання та вміння, а й сприяє формуванню позитивного ставлення до проблем навколишнього середовища. Майбутні дослідження можуть бути зосереджені на розробці нових форм гри та технологій для подальшого залучення дітей до екологічного навчання.

Отже, експериментальне дослідження підтверджує, що ігрові технології є дієвим інструментом у формуванні екологічної компетентності учнів початкової школи. Вони не тільки підвищують рівень знань, але й формують активну громадянську позицію, що є критичним місцем у сучасному світі, де екологічні виклики потребують термінових та зважених дій. Використання таких технологій у навчанні має стати невід'ємною частиною освітньої практики, спрямованої на розвиток свідомого ставлення до навчального середовища.[56]

ВИСНОВОК ДО II РОЗДІЛУ

Отже, формування екологічної компетентності учнів початкової школи є комплексним процесом, що включає когнітивний, мотиваційно-ціннісний та поведінковий компоненти. Ігрові технології сприяють активному засвоєнню знань про природу, розвивають вміння аналізувати екологічні ситуації та виховують відповідне ставлення до довкілля [12].

Ігрові методи навчання, такі як екологічні квести, рольові ігри та інтерактивні завдання, допомагають учням усвідомити екологічні концепції через практичні дії та співпрацю. Завдяки цьому формується мотивація до екологічно відповідальної поведінки, а розвиваються соціальні та комунікативні навички, також необхідні для ефективної взаємодії з іншими людьми та природним середовищем [8].

Результати експериментального дослідження підтвердили, що учні, які навчалися з використанням ігрових технологій, показали вищий рівень екологічної компетентності, залежно від тих, хто навчався за традиційною методикою. Вони показали більш глибоке розуміння екологічних проблем, активніше прилучалися до обговорень та проявили готовність до екологічно орієнтованих дій.

На мою думку, формування екологічної компетентності учнів початкової школи за допомогою ігрових технологій навчання є ефективним підходом, який сприяє розвитку свідомого ставлення до природи, формує кінцевий навичок і підвищує мотивацію учнів до екологічної діяльності. Використання ігор у навчальному процесі дозволяє створити сприятливе середовище для розвитку емоційної, когнітивної та поведінкової складової екологічної компетентності, що є основою для виховання свідомих і відповідальних громадян [17].

ВИСНОВКИ

Головною тенденцією розвитку освітніх систем сьогодні стала переорієнтація навчально-виховного процесу на формування розвиненої особистості, створення максимально сприятливих умов для розкриття всіх потенційних здібностей дитини і формування самостійної життєвої активності в усіх соціальних сферах.

У зв'язку з цим гуманістична педагогіка значно розширює функції ігрових методів навчання та виховання в школі, особливо у молодшому шкільному віці. Це орієнтує освітню практику на розповсюдження різноманітних форм безпосереднього, а не формалізованого, спілкування учнів між собою та вчителем у навчальній та позаурочній виховній діяльності [13].

Починаючи з дошкільного та початкового шкільного віку дитини, особливу увагу слід приділяти вихованню любові до рідної природи, свідомого бережливого ставлення до тварин, рослин, водоймищ, ґрунтів, повітря, адже вони охороняють своє майбутнє.

Екологічна освіта і освіта дають молодим поколінням наукові знання про взаємозв'язок природи і суспільства, допомагають їм зрозуміти різноманітне значення природи для суспільства, особливо для всіх людей, виховують потребу в спілкуванні з природою, повинні сприяти формуванню екологічних бажань.

Екологічна грамотність як важлива частина екологічної культури учнів формується в процесі екологічного виховання і навчання. Екологічна грамотність – це наявність у людини готовності та здатності реально вирішувати екологічні проблеми, комплекс особистісних якостей у поєднанні з комплексом знань та умінь, необхідних для ефективної дії в проблемних ситуаціях.[58]

Формування даних здібностей учнів початкової школи у навчально-виховному процесі містить соціально активну діяльність, усвідомлення себе частиною навколишнього природного середовища, дбайливе ставлення до навколишнього середовища, людей і себе, розуміння цілісності природи розвитку людей, які є Світогляд, закони та правила екосистеми та місце людини в ній [57].

Основною метою освіти в галузі навколишнього середовища є формування екологічної культури особистості як форми регуляції взаємодії людини з природою. Найголовніше, хоча й, безперечно, найважче – це сформувати людину не просто екологічно грамотну, але й екологічно мислячу, таку, що живе за екологічними законами. Але для цього потрібна система екологічної освіти й виховання [39].

Отже, оберігаючи природу, ми тим самим захищаємо себе, збагачуємося духовно. У цьому – суть екологічного виховання. В.О. Сухомлинський доводив, що природа сама по собі не виховує, лише активна взаємодія дитини з нею. Тому екологічне виховання, екологічна культура тісно пов'язані з природоохоронною діяльністю.

Працюючи над дослідженням проблеми «Ігрові технології навчання як засіб формування екологічної компетентності учнів початкової школи провела таку роботу

Проаналізувала науково-педагогічну та методичну літературу з проблеми застосування педагогічних технологій у вихованні учнів початкової школи можу констатувати, що серед сучасних педагогічних технологій учителі-практики перевагу віддають тим, що тією чи іншою мірою містять у собі ігрові елементи навчання та виховання [58].

Це технологія колективного творчого виховання І. Іванова, проєктні технології, технологія «Створення ситуації успіху» В. Белкіна, ігрові технології. Вивчили та описали концептуальні засади екологічного виховання учнів початкової школи.

Екологічне виховання є важливою складовою освітнього простору початкової школи. Фундамент екологічної культури закладається в дитинстві, де першочергова роль належить сім'ї. Проте особливе місце у формування екологічного світогляду, екологічної культури, екологічної свідомості відводиться саме школі, оскільки екологічна освіта тут реалізується безперервно і послідовно, комплексно і на міжпредметній основі [20].

Загальні орієнтири розвитку екологічної освіти та виховання визначено в Концепції екологічної освіти України, Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, інших нормативно-правових документах [57].

Вивчили та проаналізували досвід учителів щодо використання ігрових технологій в позаурочній діяльності початкової школи з екологічного виховання.

Дослідила різноманітність ігор та особливості застосування ігрових технологій в екологічному вихованні молодших школярів.

Отже, ігрові технології є потужним інструментом для формування екологічної компетентності учнів початкової школи. Вони допомагають дітям краще засвоювати знання, розвивають їхні практичні навички та формують стале екологічне мислення, що є важливим для майбутнього сталого розвитку суспільства [60].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреева, Г. М. Педагогіка гри: Теоретико-методологічні основи. – Київ: Видавництво «Освіта», 2012. – 256 с.;
2. Бібік, Н. М. Формування екологічної компетентності в умовах сучасної школи // Науковий журнал «Початкова освіта». – 2015. – № 3. – С. 45–52.
3. Богданова, О. В. Ігрові технології в початковій школі: Практичний посібник. – Харків: Основа, 2016. – 128 с.
4. Бабіна І. В. Формування екологічної культури молодших школярів. *Початкове навчання та виховання*. 2010. № 23. С. 25-30.
5. Діденко, О. П. Екологічне виховання в школі // *Освіта і суспільство*. – 2013. – № 4. – С. 28–35.
6. Зайцева, М. В. Методи екологічного навчання в початковій школі. – Одеса: Педагогічний вісник, 2017. – 172 с.
7. Лозова, В. І. Психолого-педагогічні особливості формування екологічної свідомості молодших школярів // *Психологія і педагогіка*. – 2014. – № 2. – С. 65–72.
8. Піддячий, В. П. Ігрові методики навчання у початковій школі. – Київ: Педагогічна думка, 2018. – 304 с.
9. Жорник О. Використання дидактичних ігор у навчанні / Олена Жорник // *Рідна школа*. - 2000. - № 4. - С. 63-64.
10. Сухомлинський, В. О. Серце віддаю дітям. – Київ: Радянська школа, 1979. – 568 с.
11. Фіцула, М. М. Педагогічні технології екологічного виховання // *Вісник освіти*. – 2015. – № 6. – С. 39–44.
12. Шкваріна, Т. О. Ігрові технології у навчанні: Теорія і практика. – Львів: Світ, 2019. – 192 с.
13. Вербицький В. В. Розвиток позашкільної еколого-натуралістичної освіти в Україні (1925-2000 рр.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Київ, 2004. 48 с.

14. Вороненко Т. Екологічні знання як компонент екологічної освіти і виховання. Рідна школа. 2012. № 3. С. 21-23.
15. Зміївська К.В. Навчальна ділова гра в організації самостійної роботи студентів педагогічних ВУЗів // Спеціальність - 13. 00.01 - загальна педагогіка, історія педагогіки і освіти. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук // Електронний ресурс : <http://gen.lib.rus.ec./get>
16. Волинець К.І., Волинець Ю.О., Стаднік Н.В. Теоретичні засади наступності дошкільної і початкової освіти як проблема сучасної освіти. Електронне наукове фахове видання «Народна освіта», 2019. С. 19–27
17. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид., допов. й випр. Рівне : Волинські обереги, 2011. 519 с.
18. Грошовенко О. П. Формування екогуманістичної позиції молодшого школяра в умовах шкільного навчання. Молодий вчений. 2018. № 53. С. 283-287.
19. Лях Т. Л. Використання інтерактивних методів у програмах з формування здорового способу життя / Т. Л. Лях, Т. В. Журавель // Основи громадського здоров'я: теорія і практика : навч.-метод. посіб. / [Т. П. Авельцева, Т. П. Басюк, О. В. Безпалько] ; за заг. ред. О. В. Безпалько. – Ужгород : ВАТ «Патент», 2008. – С. 152–216.
20. Борзик О.Б., Шепель І.М. Шляхи виховання екологічної культури в освітньо-виховному процесі початкової школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 2019. С. 105–109.
21. Ілійчук Л. В. Організаційно-педагогічні засади природоохоронної діяльності учнів молодших класів на західноукраїнських землях (1919-1939 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Івано-Франківськ, 2007. 20 с.
22. Оржеховська В.М. Здоровий спосіб життя : навч.-метод. посіб. / В.М. Оржеховська, О.О. Єжова. – Суми : Видавництво СумДПУ ім.А.С.Макаренка, 2010. – 188 с.

23. Порубльова В. Ігрові технології у навчальному процесі. *Сучасна школа України*. 2011. №10. С.25-27.
24. Руснак І.С., Федух Г.Я., Романюк С.З. Технології виховного процесу в початковій школі: навч. посіб. Вид.2-ге. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. 176 с.
25. Садова Р. Гра-подорож «Осіньна казка». *Початкова школа*.-2017.-№12.- С.37-39)
26. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості. Підручник. К, 2006. 345 с.
27. Порубльова В. Ігрові технології у навчальному процесі. *Сучасна школа України*. 2011. №10. С.25-27.
28. Руснак І.С., Федух Г.Я., Романюк С.З. Технології виховного процесу в початковій школі: навч. посіб. Вид.2-ге. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. 176 с.
29. Садова Р. Гра-подорож «Осіньна казка». *Початкова школа*.-2017.-№12.- С.37-39)
30. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості. Підручник. К, 2006. 345 с.
31. Порубльова В. Ігрові технології у навчальному процесі. *Сучасна школа України*. 2011. №10. С.25-27.
32. Руснак І.С., Федух Г.Я., Романюк С.З. Технології виховного процесу в початковій школі: навч. посіб. Вид.2-ге. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. 176 с.
33. Садова Р. Гра-подорож «Осіньна казка». *Початкова школа*.-2017.-№12.- С.37-39)
34. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості. Підручник. К, 2006. 345 с.
35. Момот Л.Формування досвіду емоційно-оцінної діяльності в процесі навчання. *Освіта і управління*. 2005. Т. 8. Ч. 2. С. 100-105.
36. Основи еколого-натуралістичної освіти : наук.-метод. посіб. / уклад. Г. І. Воронова; голов. ред. В.В. Вербицький. Київ : [б.в.], 2005. 490 с.
37. Пустовіт Г. П. Філософсько-культурологічний аспект у екологічній освіті. *Шлях освіти*. 2002. № 3. С. 2-7.

38. Пустовіт Н. А., Пруцакова О. Л., Руденко Л. Д., Колонькова О. О. Формування екологічної компетентності школярів : навч.-метод. посіб. Київ : Педагогічна думка, 2008. 64 с.
39. Пустовіт Г. П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1-9 класів у позашкільних навчальних закладах. Київ : Альма-матер, 2004. 540 с.
40. Словник-хрестоматія педагогічних термінів : навч. посіб. для студ., аспірантів, магістрантів, викладачів / уклад. Г. П. Шевченко та ін. Луганськ : [б.в.], 2004. 272 с.
41. Совгіра С. В. Методика навчання екології. Київ : Науковий світ, 2007. 450 с.
42. Совгіра С. В. Теоретико-методичні основи формування екологічного світогляду майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2009. 40 с.
43. Совгіра С. В., Гончаренко Г. Є., Люленко С. О. Технологія та організація природоохоронних робіт : підручник. Київ : Науковий світ, 2011. 319 с.
44. Сусахіна Л. В. Шляхи інтеграції природоохоронної та освітньо-виховної діяльності. *Доступність та неперервність екологічної освіти – вимога часу* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Ужгород : [б. в.], 2005.
45. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Радянська школа. Т. 5. 1980. 678 с.
46. Сяська І. О. Формування екологічної свідомості старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Миколаїв, 2010. 25 с.
47. Турбар Т. В. Участь учнів початкової школи у природоохоронній роботі як важлива умова формування екологічної компетентності. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки* № 2 (33). 2019. С. 66-69.

48. Турбар Т. В. Методологічні підходи до проблеми природоохоронної роботи учнівської молоді. *Вісник Запорізького національного університету*. Педагогічні науки. 2020. № 1 (34). С. 122-126.
49. Турбар Т. В. Природоохоронна робота учнів у контексті шкільної екологічної освіти і виховання. *Вісник Черкаського університету*. 2015. Вип. 6 (339). 2015. С. 98-101.
50. Філософський енциклопедичний словник / гол. редкол. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
51. Хуртенко Л. О. Шкільна екологічна освіта. *Екологічна освіта і виховання: досвід та перспективи* : матеріали Всеукр. наук-практ. конф. Київ : Центр екологічної освіти та інформації, 2001. С. 128-130.
52. Шарко В. В. Педагогічні засади природоохоронної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл в Австралії : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.07. Тернопіль, 2012. 20 с.
53. Шмалей С. В. Система екологічної освіти в загальноосвітній школі в процесі вивчення предметів природничо-наукового циклу : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2005. 479 с.
54. Базовий компонент дошкільної освіти. Київ, 2021.
URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20
55. Лавренко С.О. Наступність дошкільної та початкової освіти у вимірах сьогодення: здобутки та перспективи. *Інноваційна педагогіка*. 2019. С. 23–26.
56. Чорна Г.В. Скірко Г.З. Формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності в природі. *Дошкільна педагогіка*, 2021. С. 163–169.
57. Юрченко Л.І. Екологічні аспекти морально-етичного виховання. Концептуальні засади модернізації системи освіти в Україні : матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. (1 лютого 2002, м. Харків). Харків : Знання, 2002. С. 169.

- 58.**Коваль В. О. Сучасні підходи до екологічного виховання в новій українській школі. Матеріали III Всеукраїнської науковопрактичної інтернет-конференції «Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти». 18 вересня 2019 року, м. Бердянськ. 2019. С. 31–35.
- 59.**Купчак С. Б. Особливості реалізації проектної технології навчання у початковій школі. Наукові записки. Сер. Педагогічні науки. 2018. № 63. С. 95–98.
- 60.**Жаркова І. І. Формування предметної природознавчої компетентності молодших школярів шляхом використання проектної технології. Наукові записки. Сер. Педагогіка. 2015. № 1. С 43–49.
- 61.**Грицай Н. Б. Метод проектів у методичній підготовці майбутніх учителів біології. Наукові записки. Сер. Педагогічні науки. 2012. Вип. 109. С. 182–191.
- 62.**Фурман А.В. Контури антології гри: від поліфонії теоретизування до циклічно-вчинкової моделі. Стаття. 2014. С.4-19.

ДОДАТКИ

Додаток А

Тестування з екології для учнів 2-4 класів

1. Чому потрібно дбати про довкілля?

- а) Щоб всі живі організми могли існувати
- б) Щоб було де будувати заводи
- в) Щоб була гарна погода
- г) Про довкілля дбати не потрібно

2. Що таке Червона книга України?

- а) Книга, в якій записані всі тварини України.
- б) Книга, в якій записані всі рослини України.
- в) Книга, в якій записані тварини та рослини України, які знаходяться під загрозою зникнення.
- г) Книга казок про природу.

3. Обери тварин які занесені до Червоної книги України.

- а) Зубр, рись, кіт лісовий.
- б) Видра, рись, лисиця звичайна.
- в) Вовк звичайний, їжак, рись.
- г) Їжак, зубр, рись.

4. Чому важливо берегти воду?

- а) Вона потрібна для роботи фабрик і заводів
- б) Тому, що її стає менше
- в) Вода - це гарно
- г) Воду можна не зберігати, її і так багато

5. Що можна зробити, щоб заощадити воду?

- а) Приймати короткі душі
- б) Залишати кран відкритим під час чищення зубів
- в) Приймати ванну кожного дня
- г) Мити машину щодня

6. Які дії шкодять довкіллю?

- а) Кидати сміття на вулиці
- б) Садити дерева
- в) Вимикати світло, коли виходиш з кімнати
- г) Прибирати за собою сміття

7. Що таке забруднення?

- а) Коли щось стає брудним
- б) Коли щось стає небезпечним для довкілля
- в) Коли щось стає неприємним на запах
- г) Коли щось стає некрасивим

8. Що можна зробити, щоб зменшити забруднення?

- а) Не викидати сміття на вулицю

- б) Користуватися громадським транспортом
- в) Економити електроенергію
- г) Все перераховане вище

9. Що ти можеш зробити, щоб допомогти зберегти довкілля?

- а) Економити воду та електроенергію.
- б) Сортувати сміття та здавати його на переробку.
- в) Садити дерева та доглядати за рослинами.
- г) Все перераховане вище.

10. Чому важливо дбати про природу?

- а) Щоб було красиво.
- б) Щоб ми могли жити здоровими.
- в) Щоб зберегти планету для майбутніх поколінь.
- г) Все перераховане.

Відповіді:

1. (а)
2. (в)
3. (а)
4. (б)
5. (б)
6. (а)
7. (б)
8. (г)
9. (г)
10. (г)

Підрахунок балів:

- 10 правильних відповідей: 5 балів (відмінно)
- 8-9 правильних відповідей: 4 бали (добре)
- 6-7 правильних відповідей: 3 бали (задовільно)
- 4-5 правильних відповідей: 2 бали (посередньо)
- 0-3 правильних відповідей: 1 бал (незадовільно)

Додаток Б**Опитування для вчителів початкової школи****1. Ваше прізвище, ім`я**

2. Який у вас педагогічний стаж?

- А) До 5 років
- Б) Від 5 до 15 років
- В) Більше 15 років

3. Чи використовуєте Ви ігрові технології?

- А) Так
- Б) Ні

4. На яких уроках частіше застосовуєте ігри?

- А) Українська мова
- Б) Читання/ літературне читання
- В) Математика
- Г) Іноземна мова (англійська, німецька і т.п.)
- Д) Я досліджую світ/ Я пізнаю світ
- Е) Образотворче мистецтво
- Є) Музичне мистецтво
- Ж) Дизайн і технології
- З) Фізична культура
- И) Інформатика

5. Наведіть приклади ігр в які люблять грати ваші учні на уроках ЯДС?

6. Чи використовуєте Ви ігрові технології на уроках з метою формування екологічної компетентності учнів?

- А) Так
- Б) Ні

7. Як часто Ви використовуєте ігрові технології на своїх уроках?

- А) Кілька разів на тиждень
- Б) Раз на тиждень
- В) Рідко
- Г) Ніколи

8. Як Ви оцінюєте ефективність ігрових технологій у формуванні екологічної компетентності учнів?

- А) Дуже ефективні
- Б) Ефективні
- В) Нейтрально
- Г) Малоефективні
- Д) Неefективні

9. З якими труднощами ви стикаєтеся при використанні ігрових технологій?

- А) Нестача часу на підготовку і проведення ігор
- Б) Відсутність методичних розробок
- В) Недостатня матеріально технічна база
- Г) невміння учнів грати
- Д) Жоден із варіантів не підходить

10) Як Ви вважаєте, чи сприяють ігрові технології формуванню екологічної компетентності учнів?

- А) Так
- Б) Ні
- В) Не впевнена(-ий)

Додаток В

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА
 УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
 ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
 КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
 ДВНЗ «ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
 КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА
 НІЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

ФАКУЛЬТЕТ
 ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І НАУКИ

МАТЕРІАЛИ
 ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
 СТУДЕНТСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
 СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ В УКРАЇНІ
 У СВІТЛІ ІДЕЙ К. Д. УШИНСЬКОГО
 (1823/1824-1870/1871)**

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ
 НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

м. Чернігів, 29 березня 2024 р.

НАПРЯМ 3
ПОГЛЯДИ К. Д. УШИНСЬКОГО У КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ
«НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ»

<i>Аврамець Анна Володимирівна</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	43
<i>Білоус Марія Михайлівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ РУХАНОК У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ М. ЧЕРНІГОВА В РАМКАХ «ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДНЯ СПОРТУ».....	46
<i>Вольнова Ірина Григорівна</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	49
<i>Горбатенко Аліна Вікторівна</i> ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	51
<i>Грибань Анна Анатоліївна</i> ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ НУШ.....	54
<i>Губська Ганна Володимирівна</i> ГРА ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ К. УШИНСЬКОГО.....	56
<i>Казак Анастасія Миколаївна</i> ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЙ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ: ІНТЕГРОВАННИЙ ПІДХІД	58
<i>Колесник Марія Іванівна</i> ПРИНЦИПИ ТА ПРАВИЛА НАВЧАННЯ (ЗА К. Д. УШИНСЬКИМ) В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ НУШ.....	61
<i>Кузнецова Вікторія Миколаївна</i> К. УШИНСЬКИЙ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ЗАГАДОК ЯК ЗАСОБУ РОЗУМОВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	64
<i>Куліда Анастасія Сергіївна</i> ПОГЛЯДИ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ НА ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	66
<i>Лідіч Альона В'ячеславівна</i> ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ К. УШИНСЬКОГО МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ ЗАСОБАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....	68
<i>Мінічева Юлія Михайлівна</i> ВАЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РОЛЬОВИХ ІГОР В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	71
<i>Мозгова Карина Сергіївна, Кулик Інна Володимирівна</i> ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ К. Д. УШИНСЬКОГО НА РОЛЬ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	73
<i>Настояща Кристина Анатоліївна</i> ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ К.Д. УШИНСЬКОГО	75
<i>Оліфіренко Єва В'ячеславівна</i> ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРИСЛІВНИКА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	78
<i>Хлус Марина Вікторівна</i> КОМІКС ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ В УЧНІВ УМІНЬ СПІЛКУВАТИСЯ З ІНШИМИ ЛЮДЬМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	82